

Експрес-підготовка до магістерського ЗНО з правознавства

Навчальний посібник

Якісна підготовка до ЗНО

- Згідно з форматом ЗНО
- Ключова інформація з 8 предметів програми
- Тестові завдання після кожного розділу
- Відповіді до всіх тестових завдань

2018

Експрес-підготовка
до магістерського ЗНО
з правознавства

Навчальний посібник

Харків
«Право»
2018

Рецензенти:

О. О. Кравчук, доцент, доктор юридичних наук, завідувач кафедри господарського та адміністративного права НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»;

Д. І. Голосніченко, доцент, доктор юридичних наук, професор кафедри господарського та адміністративного права НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Укладачі:

М. В. Пономаренко, Л. О. Чернов

Експрес-підготовка до магістерського ЗНО з правознавства : навч. посіб. /
E45 уклад.: М. В. Пономаренко, Л. О. Чернов. – Харків : Право, 2018. – 410 с.

ISBN 978-966-937-421-9

Посібник складається з розділів курсу сучасного правознавства, кожен з яких містить різні тестові завдання, які перевіряють знання як теоретичного матеріалу, так і практичних умінь та навичок вступників до магістратури.

Для вступників до магістратури, які готуються до складання ЗНО, вчителів права середніх загальноосвітніх закладів та викладачів університетів правничого напрямку.

УДК 34:378.22(076.3)

ISBN 978-966-937-421-9

© Пономаренко М. В., Чернов Л. О.,
укладання, 2018
© Оформлення. Видавництво «Право», 2018

Зміст

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ	8
1. Конституційне право як основа національного права	8
2. Джерела конституційного права	10
3. Конституційний лад України.....	14
4. Україна як демократична республіка: конституційні засади	16
5. Унітарність Української держави в системі засад конституційного ладу.....	22
6. Конституційні засади функціонування національно-культурної сфери в Україні.....	24
7. Конституція України та громадянське суспільство	24
8. Конституційний статус людини в Україні.....	26
9. Законодавча влада в Україні: конституційна характеристика.....	34
10. Конституційний статус Президента України.....	37
11. Виконавча влада в Україні: конституційна характеристика.....	40
12. Правосуддя в Україні: конституційна характеристика	42
13. Охорона Конституції. Конституційна юстиція в Україні	43
Тести з Конституційного права України.....	47
 АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО УКРАЇНИ	49
1. Адміністративне право як галузь публічного права	49
2. Принципи адміністративного права	51
3. Джерела адміністративного права	52
4. Суб'єкт публічного адміністрування (адміністративний орган) як суб'єкт адміністративного права.....	54
5. Приватна особа як суб'єкт адміністративного права.....	58
6. Інструменти публічного адміністрування.....	61
7. Адміністративна процедура	66
8. Адміністративна послуга.....	68
9. Захист приватної особи у сфері публічного адміністрування	70
10. Службове право	74
11. Адміністративне деліктне право.....	78
Тести з Адміністративного права України	82
 ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ	84
1. Цивільне право в системі права України	84
2. Джерела цивільного права України	85
3. Цивільні правовідносини	86
4. Фізичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин.....	88
5. Юридичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин	92
6. Об'єкти цивільних прав.....	95
7. Правочини.....	97
8. Представництво в цивільному праві	101
9. Строки та терміни в цивільному праві. Позовна давність	103
10. Особисті немайнові права фізичної особи.....	105
11. Право власності. Загальні положення	106
12. Набуття та припинення права власності.....	108
13. Право спільної власності.....	113
14. Захист права власності.....	115
15. Речові права на чуже майно	117
16. Право інтелектуальної власності: загальні положення	119
17. Авторське право та суміжні права.....	120

18. Патентне право	123
19. Юридичні засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг	124
20. Загальні положення про зобов'язання	125
21. Забезпечення виконання зобов'язань	127
22. Припинення зобов'язань	130
23. Відповідальність за порушення зобов'язань	131
24. Загальні положення про договір	132
25. Договір купівлі-продажу: загальні положення	134
26. Окремі види договору купівлі-продажу	135
27. Договір дарування	136
28. Договори ренти та довічного утримання (догляду)	137
29. Договір найму (оренди)	139
30. Договір найму (оренди) житла	141
31. Договір позички	144
32. Договір підряду	145
33. Договір про надання послуг: загальні положення	147
34. Договори в сфері надання транспортних послуг	147
35. Договір зберігання	149
36. Договір страхування	152
37. Договори доручення, комісії та управління майном	154
38. Договір позики. Кредитний договір	157
39. Договір банківського вкладу. Договір банківського рахунка	157
40. Договір факторингу	159
41. Договори у сфері інтелектуальної власності	159
42. Договір про спільну діяльність	161
43. Недоговірні зобов'язання з односторонніх правомірних дій. Зобов'язання зі створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи. Кондикційні зобов'язання	162
44. Зобов'язання з відшкодування шкоди (деліктні зобов'язання)	163
45. Загальні положення про спадкування	167
46. Здійснення права на спадкування. Оформлення права на спадщину	171
47. Спадковий договір	173
Тести з Цивільного права України	174

ЦИВІЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО	176
1. Загальні положення цивільного процесуального права	176
2. Принципи цивільного судочинства	177
3. Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин	178
4. Учасники справи	179
5. Представники	182
6. Інші учасники судового процесу	183
7. Цивільна юрисдикція	186
8. Докази та доказування	188
9. Процесуальні строки	190
10. Судові виклики та повідомлення	191
11. Судові витрати	192
12. Заходи процесуального примусу	195
13. Позовне провадження	197
14. Наказне провадження	211
15. Окреме провадження	213
16. Перегляд судових рішень	214

17. Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб). Судовий контроль за виконанням судових рішень.....	225
18. Визнання та виконання рішень іноземних судів.....	228
19. Відновлення втраченого судового провадження.....	229
20. Судові доручення про надання правничої допомоги.....	229
Тести з Цивільного процесуального права України.....	230

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ.....232

I. Загальна частина.....232

1. Загальні засади кримінального права України.....	232
2. Поняття та ознаки злочину за кримінальним правом України. Класифікація злочинів за ступенем їх тяжкості в Кримінальному Кодексі України.....	236
3. Склад злочину як явище в кримінальному праві: загальні положення.....	237
4. Основи кваліфікації злочинів.....	239
5. Об'єкт злочину.....	240
6. Об'єктивна сторона складу злочину.....	241
7. Суб'єкт злочину.....	243
8. Суб'єктивна сторона складу злочину.....	245
9. Стадії злочину.....	247
10. Співучасть у злочині.....	249
11. Причетність до злочину.....	251
12. Множинність злочинів.....	251
13. Обставини, що виключають злочинність діяння.....	254
14. Кримінальна відповідальність: загальні питання.....	255
15. Заходи кримінального права: загальні положення.....	256
16. Звільнення від кримінальної відповідальності.....	257
17. Покарання та його види.....	260
18. Призначення покарання.....	262
19. Звільнення від покарання та його відбування.....	265
20. Судимість.....	268
21. Примусові заходи медичного характеру та примусове лікування.....	269
22. Спеціальна конфіскація.....	270
23. Заходи кримінального права щодо юридичних осіб.....	270

II. Особлива частина.....271

1. Основні різновиди норм та наскрізні юридичні поняття (юридичні конструкції) Особливої частини КК України.....	271
2. Злочини проти основ національної безпеки України.....	272
3. Злочини проти особи.....	273
4. Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини та громадянина.....	276
5. Злочини проти власності.....	278
6. Злочини у сфері господарської діяльності.....	279
7. Злочини проти громадської безпеки.....	280
8. Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту.....	281
9. Злочини проти громадського порядку та моральності.....	281
10. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення.....	282
11. Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян.....	283

12. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг	283
13. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку	284
Тести з Кримінального права України	284

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

1. Загальні положення кримінального процесуального права	288
2. Засади кримінального провадження	289
3. Суд та учасники кримінального провадження	291
4. Докази та доказування в кримінальному провадженні	299
5. Процесуальні документи, строки та витрати	301
6. Заходи забезпечення кримінального провадження	302
7. Досудове розслідування	305
8. Слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії	307
9. Повідомлення про підозру	311
10. Зупинення та закінчення досудового розслідування	311
11. Судове провадження у першій інстанції	312
12. Судові рішення	317
13. Провадження в суді апеляційної інстанції	318
14. Провадження з виконання судових рішень	323
15. Провадження в суді касаційної інстанції	323
16. Провадження за нововиявленими або виключними обставинами	328
17. Особливі порядки кримінального провадження	329
18. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження	333
Тести з Кримінального процесуального права України	336

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО

1. Поняття, юридична природа та сфера дії сучасного міжнародного публічного права	339
2. Історія міжнародного права	340
3. Співвідношення міжнародного публічного права та національного права	342
4. Система й структура міжнародного публічного права	343
5. Норми міжнародного публічного права	344
6. Основні принципи міжнародного публічного права	345
7. Джерела міжнародного публічного права	346
8. Міжнародний правотворчий процес та реалізація норм міжнародного публічного права	348
9. Суб'єкти міжнародного публічного права	349
10. Визнання у міжнародному публічному праві	351
11. Правонаступництво у міжнародному публічному праві	352
12. Відповідальність за міжнародним публічним правом	353
13. Концепція етоппеля в міжнародному публічному праві та перспективи застосування до порушень міжнародно-правових зобов'язань	358
14. Населення в міжнародному публічному праві	358
15. Міжнародне гуманітарне право	360
16. Міжнародне кримінальне право	363
17. Територія в міжнародному публічному праві	365
18. Міжнародне морське право	366
19. Право міжнародних договорів	367
20. Право зовнішніх зносин	369
21. Право міжнародних організацій	370
22. Мирне вирішення міжнародних спорів	373
23. Право міжнародної безпеки	374

24. Міжнародне економічне право.....	376
25. Міжнародне екологічне право.....	377
Тести з Міжнародного публічного права.....	378

МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ 380

1. Загальні положення про права людини.....	380
2. Захист прав людини в діяльності ООН.....	381
3. Захист прав людини в Європі.....	385
4. Інші регіональні системи захисту прав людини.....	386
5. Право на життя.....	387
6. Заборона катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки чи покарання.....	389
7. Право на свободу та особисту недоторканність.....	390
8. Право на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції.....	392
9. Свобода думки, совісті та релігії.....	393
10. Свобода вираження поглядів.....	393
11. Свобода зібрань та об'єднання.....	394
12. Право на власність.....	395
13. Заборона дискримінації.....	396
14. Право на справедливий суд та на дієвий (ефективний) засіб юридичного захисту.....	397
15. Правомірне обмеження прав людини та відступ держав від своїх зобов'язань у сфері прав людини за надзвичайних станів.....	398
16. Міжнародний захист окремих категорій та груп осіб.....	399
Тести з Міжнародного захисту прав людини.....	403

ВІДПОВІДІ ДО ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ 405

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА 406

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

1. Конституційне право як основа національного права

1.1. *Поняття та предмет конституційного права.*

Конституційне право України – провідна (фундаментальна) галузь національного права, являє собою сукупність правових норм, перш за все принципів і норм конституції, які закріплюють основи політичної та економічної організації суспільства, форму держави, порядок і принципи формування та компетенцію органів державної влади, основи правового статусу людини і громадянина.

Конституційне право України відноситься до галузей публічного права, оскільки предмет правового регулювання цієї галузі права пов'язаний з публічним здійсненням влади народу, держави та територіальної громади.

Основним предметом правового регулювання конституційного права України є суспільні відносини, які виникають і діють в процесі здійснення влади народом України.

Предмет конституційного права можна поділити на чотири групи:

1. Відносини, які складають основоположні засади народовладдя, суверенітету народу.
2. Відносини, які складають побудову та устрій держави як організації влади народу і для народу.

3. Відносини, які складають основоположні засади функціонування держави.

Головними з них є гуманізм, демократизм, розподіл влад, виразом якого є механізм протидії, взаємного контролю гілок влади, їх врівноваженості.

4. Відносини, що визначають характер зв'язків між державою і конкретною особою.

До них належать:

а) відносини громадянства, під якими розуміють постійний правовий зв'язок між особою і державою, що надає їм відповідні права й покладає певні обов'язки;

б) відносини фундаментальних прав громадян України: економічних, політичних, соціальних, культурних, екологічних;

в) відносини гарантій реалізації прав і свобод;

г) відносини, що впливають із факту відповідальності держави перед особою і навпаки.

1.2. *Принципи конституційного права.*

Принципи конституційного права України – це керівні засади, ідеї, ідеали, які визначають сутність, зміст, спрямованість і форми конституційно-правового регулювання.

Конституційні принципи – це закріплені в Конституції України загальні основоположні засади, відповідно до яких вона виступає як система правових норм і здійснюється регулювання суспільних відносин. Вони регулюють суспільні відносини не безпосередньо, а через конкретні конституційно-правові норми і втілюються в цих нормах та в правозастосовній діяльності органів влади.

Види конституційних принципів.

1. *За ступенем загальності:*

- **загальні принципи, що декларуються Конституцією:** державного суверенітету; демократизму; соціальної держави; правової держави; унітаризму; гуманізму; республіканізму; народного суверенітету; поділу державної влади; законності; верховенства права; політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності суспільного життя тощо. Загальні принципи потребують конкретизації через відповідні конституційно-правові норми, інакше залишаться конституційними деклараціями.

- **спеціальні принципи, що мають чітку юридичну форму вираження і безпосередньо застосовуються в державній діяльності:** принципи вільного мандата, депутатської недоторканності, незворотності дії законів, презумпції невинуватості.

2. За сферою дії:

- економічні (принципи багатоманітності форм власності, вільної конкуренції тощо);
- соціальні (принципи соціальної держави, гуманізму тощо);
- політичні (принципи демократизму, народного суверенітету, поділу державної влади тощо);
- духовні (принципи ідеологічної багатоманітності, відокремлення церкви від держави тощо).

1.3. Система конституційного права України.

Елементи системи конституційного права:

1. Конституційні принципи.

2. Конституційно-правові інститути – це певна система конституційно-правових норм, що регулюють однорідні та взаємопов'язані суспільні відносини, і утворюють відносно самостійну групу.

Види:

1) загальні конституційно-правові інститути – мають комплексний характер і регулюють великі сфери суспільних відносин;

2) головні конституційно-правові інститути – в межах загальних інститутів об'єднують правові норми, що регулюють певні групи однорідних суспільних відносин;

3) початкові конституційно-правові інститути – в межах головних інститутів, об'єднують декілька правових норм, що регулюють окрему групу суспільних відносин.

3. Конституційно-правові норми – це загальнообов'язкові правила поведінки, що встановлюються чи санкціонуються державою з метою охорони і регулювання певних суспільних відносин, що здійснюються через конкретні права і обов'язки та забезпечуються державним примусом.

Види:

1) За функціональною направленістю:

– установчі – фіксують статус суб'єктів конституційного права, насамперед вищі державні органи. За своєю суттю це не є конкретні правила поведінки;

– регулятивні – наділяють суб'єктів правами та обов'язками;

– охоронні – встановлюють юридичні заборони.

2) За способом впливу на суб'єкти права:

– уповноважуючі;

– зобов'язуючі;

– забороняючі.

3) За характером регулювання суспільних відносин:

– матеріальні – безпосередній вплив на суспільні відносини;

– процесуальні – форма в якій реалізується матеріальна норма.

4) За дією в часі:

– постійні;

– тимчасові;

– виключні – встановлюються на випадок надзвичайного стану. Такі норми призупиняють на цей час дію деяких постійних норм і передбачають можливість тимчасового правового регулювання.

1.4. Інститути конституційного права: поняття, критерії класифікації та види.

Інститут конституційного права – це певна система конституційно-правових норм, що регулюють однорідні та взаємопов'язані суспільні відносини, і утворюють відносно самостійну групу.

За предметом слід виділяти:

- **Інститут парламентаризму** – визначає основні принципи парламентаризму, поняття парламенту, порядок його формування, склад і структуру, функції та повноваження, порядок його роботи та основні парламентські процедури.

- **Інститут глави держави** – визначає конституційно-правовий статус глави держави, порядок його обрання, функції та повноваження Президента України, взаємовідносини Президента України як глави держави з іншими гілками влади.

- **Інститут виконавчої влади** – визначає конституційно-правовий статус органів виконавчої влади в Україні та їх роль і місце в системі органів державної влади, систему органів виконавчої влади в Україні, порядок формування і структуру органів виконавчої влади, їх функції та повноваження.

- **Інститут судової влади** – визначає конституційно-правовий статус судів загальної юрисдикції в Україні, основні принципи судоустрою і судочинства, систему судів загальної юрисдикції, тощо.

- **Інститут конституційної юстиції** – об'єднує норми конституційного права, що регламентують принципи конституційного судочинства, порядок формування та склад КСУ, функції та повноваження КСУ та порядок його діяльності.

- **Інститут місцевого самоврядування** – визначає загальні засади місцевого самоврядування, систему органів і посадових осіб місцевого самоврядування, порядок формування органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

2. Джерела конституційного права

2.1. Поняття й система джерел конституційного права.

Джерело конституційного права – це нормативний акт, в якому містяться конституційно-правові норми.

Види.

1. За сутністю:

- безпосереднє волевиявлення усього народу;
- волевиявлення держави та органів державної влади;
- волевиявлення територіальних громад та інших суб'єктів місцевого самоврядування.

2. За юридичною силою:

- конституційні;
- законодавчі;
- підзаконні;
- локальні.

3. За формою вираження:

- нормативно-правові акти;
- договори;
- судові прецеденти;
- правові звичаї.

4. За територією дії:

- загальнодержавні;
- локальні.

5. За часом дії:

- постійні;
- тимчасові.

Система джерел конституційного права України:

1. Конституція України – головне джерело Конституційного права.

2. Закони України – мають найвищу після Конституції України юридичну силу, приймаються Верховною Радою України або Всеукраїнським референдумом і є найбільш поширеним джерелом конституційного права України.

Органічний закон – це закон, що приймається за прямим приписом конституції і в складнішому порядку, ніж звичайні закони.

3. Інші акти нормативного характеру, що містять конституційно-правові норми і приймаються Верховною Радою України або всеукраїнським референдумом, наприклад, Декларація про державний суверенітет України (16 липня 1990 р.), яка встановила загальні принципи конституційно-правового розвитку України.

4. Нормативні укази Президента України, що містять конституційно-правові норми.
5. Нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, що містять конституційно-правові норми.
6. Міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Такі договори згідно з ч. 1 ст. 9 Конституції України є частиною національного законодавства України.
7. Акти органів місцевого самоврядування та акти місцевих референдумів.
8. Нормативний договір – угода між правотворчими (не менше двох) суб'єктами права, що має нормативний характер.

В юридичній літературі іноді відносять до системи джерел конституційного права:

- Судовий прецедент – це рішення суду в конкретній справі, юридичне обґрунтування якого надалі стає правилом, обов'язковим для всіх судів тієї ж або нижчої інстанції при розгляді ними аналогічних справ.
- Конституційний звичай – це правило державно-політичної практики, що має усний характер і ґрунтується на згоді її учасників. Він є різновидом правового звичаю і не може бути примусово здійснений через суд, тобто не має юридичного характеру.

2.2. Поняття конституції. Функції та юридичні властивості конституції.

Конституція – це система правових норм певної держави, яка приймається в особливому порядку, має найвищу юридичну силу і регулює найбільш важливі суспільні відносини в сфері організації та функціонування органів державної влади, державно-територіального устрою та правового статусу людини і громадянина.

Наука конституційного права застосовує термін «конституція» у матеріальному (фактичному) і формальному (юридичному) значеннях.

Юридична (або формальна) конституція – це система конституційних норм. Фактична (матеріальна) конституція – це суспільні відносини, врегульовані нормами конституції, тобто реальний порядок здійснення державної влади і забезпечення прав і свобод особи. Юридична конституція є документом, який встановлює те, що повинно бути. Однак, практика завжди тією чи іншою мірою відрізняється від правових норм, що її регламентують. Реальний порядок здійснення державної влади завжди в чомусь, іноді істотно, відрізняється від порядку, закріпленого юридичною конституцією. Ті положення юридичної конституції, що узгоджуються з існуючими суспільними відносинами є реальними, а ті, що не узгоджуються – фіктивними. У разі істотних розходжень між реальністю і нормами конституції останню називають фіктивною конституцією.

Юридичні властивості Конституції України:

- 1) Конституція України є Основним Законом держави.
- 2) Конституція України має найвищу юридичну силу. Найвища юридична сила Конституції України закріплена у ч. 2 ст. 8 Основного Закону нашої держави та проявляється у двох аспектах:
 - усі нормативно-правові акти приймаються органами, передбаченими Конституцією України та в установленому нею порядку;
 - норми конституції мають пріоритет над нормами законів та інших нормативно-правових актів.
- 3) Конституція України є юридичною базою законодавства. Це проявляється у тому, що вона:
 - визначає зміст усіх нормативно-правових актів, що приймаються у державі;
 - встановлює види нормативно-правових актів, що приймаються на розвиток її положень;
 - визначає ієрархію нормативно-правових актів;
- 4) Конституція України передбачає особливий порядок прийняття та внесення змін до неї.
- 5) Конституція України має особливий зміст та структуру.
- 6) Конституція України характеризується прямою дією норм, тобто для реалізації конституційних норм не потрібні спеціальні акти, які б їх конкретизували.

Функції.

- **Політична функція** – Конституція закріплює засади конституційного ладу, політичного режиму, проголошує народовладдя.
- **Юридична функція** – Конституція є Основним Законом держави, базою системи національного права.

- **Установча функція** – Конституція встановлює основні політико-правові інститути держави і суспільства, визначає основи правового статусу громадян, систему органів державної влади, органів місцевого самоврядування тощо.

- **Ідеологічна функція** – Конституція закріплює основоположні цінності (демократія, суверенітет народу, права людини і громадянина тощо), орієнтує громадян і посадових на виконання законів, шанування закріплених у ній цінностей.

- **Обмежувальна функція** – конституційні норми створюють основу і визначають межі діяльності державних органів, стримують узурпацію і монополізацію влади певними владними структурами державної влади.

- **Зовнішньополітична функція** – інші держави й народи за змістом Конституції можуть робити висновки про рівень демократизму держави.

2.3 Нормативний акт, нормативний договір, прецедент та інші джерела конституційного права.

Нормативно-правовий акт – це письмовий офіційний документ, прийнятий у встановленому законом порядку і формі уповноваженими на те суб'єктами правотворчості, який закріплює правило поведінки загального характеру, що забезпечується державою.

Нормативний договір – це угода між двома і більше суб'єктами правотворчості, що встановлює правові норми, обов'язкові для невизначеного кола осіб і розраховані на багаторатне застосування. Нормативний договір є основною формою в системі міжнародного права, і все ширше використовується в національних системах права

Судовий прецедент – це рішення судів у конкретних справах, які мають обов'язкове юридичне значення для нижчих або рівних за рангом судових установ при розгляді ними аналогічних або подібних справ.

Рішення Конституційного Суду України – це рішення які встановлюють конституційність законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, подається офіційне тлумачення Конституції та законів України.

Конституційний звичай – це правило державно-політичної практики, що має усний характер і ґрунтується на згоді її учасників.

2.4. Загальна характеристика Конституції України.

Конституція України була прийнята **28 червня 1996 р.**

Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на **законодавчу, виконавчу і судову**. Єдиним органом законодавчої влади є парламент – **Верховна Рада**. Главою держави є **Президент**, а вищим органом виконавчої влади є **Кабінет Міністрів**.

Конституція проголосила українську мову державною, але в той же час забезпечується розвиток і збереження мов національних меншин.

Конституція України складається з **преамбули, 15 розділів, 161 статті, прикінцевих та перехідних положень**.

Преамбула – це вступна частина Конституції, яка містить норми, що проголошують цілі прийняття Конституції, її основні принципи.

Розділ I. «Загальні засади» містить статті, що визначають основи суспільного ладу, громадянства, положення, що стосуються суверенітету України, соціального захисту громадян, екологічної безпеки, статті, що визначають державну символіку.

Розділ II. «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» містить норми, що визначають основні особисті, політичні, економічні, соціальні права і свободи громадян, гарантії їх здійснення та конституційні обов'язки людини і громадянина. Це є найбільший за обсягом розділ Конституції.

Розділ III. «Вибори. Референдум» присвячений регулюванню порядку проведення виборів і референдумів як основних форм волевиявлення.

Розділ IV. «Верховна Рада України» закріплює порядок утворення та роботи єдиного законодавчого органу України – Верховної Ради, її склад, компетенцію, а також статус народного депутата України.

Розділ V. «Президент України» містить норми, що регулюють правове становище Президента України, порядок його обрання, компетенцію, умови припинення його повноважень.

Розділ VI. «Кабінет Міністрів України. Інші органи виконавчої влади» присвячений порядку утворення, діяльності та компетенції українського уряду, місцевих державних адміністрацій, порядку припинення діяльності цих органів.

Розділ VII. «Прокуратура» закріплює завдання та структуру органів прокуратури.

Розділ VIII. «Правосуддя» містить норми, що регулюють порядок утворення і функціонування органів правосуддя, визначають статус суддів.

Розділ IX. «Територіальний устрій України» закріплює принципи та систему адміністративно-територіального устрою України.

Розділ X. «Автономна Республіка Крим» містить норми, що визначають становище цієї автономії, її компетенцію, основи взаємовідносин між Україною і Автономною Республікою Крим, повноваження органів влади автономії.

Розділ XI. «Місцеве самоврядування» містить норми, що визначають систему органів місцевого самоврядування, їх склад, статус депутатів, а також повноваження цих органів.

Розділ XII. «Конституційний Суд України» визначає склад та повноваження Конституційного Суду, встановлює гарантії незалежності та недоторканності суддів.

Розділ XIII. «Внесення змін до Конституції України» встановлює порядок подання до Верховної Ради України законопроектів про внесення змін і доповнень до Конституції та порядок їх розгляду.

Розділ XIV. «Прикінцеві положення» вказує, що Конституція набуває чинності з дня її прийняття, а день прийняття Конституції є державним святом – Днем Конституції.

Розділ XV. «Перехідні положення» закріплює порядок введення в дію тих норм Конституції, які не можуть бути реалізовані негайно, та вирішення інших питань, що виникли у зв'язку з прийняттям нової Конституції.

2.5. Порядок ухвалення й внесення змін до Конституції України.

Відповідно до розділу XIII Конституції України:

- Законопроект про внесення змін до Конституції України може бути поданий до Верховної Ради України Президентом України або не менш як третиною народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України (450 депутатів).

- Законопроект про внесення змін до Конституції України, крім розділу I «Загальні засади», розділу III «Вибори. Референдум» і розділу XIII «Внесення змін до Конституції України», попередньо схвалений більшістю від конституційного складу Верховної Ради України, вважається прийнятим, якщо на наступній черговій сесії Верховної Ради України за нього проголосувало не менш як дві третини від конституційного складу Верховної Ради України.

- Законопроект про внесення змін до розділу I «Загальні засади», розділу III «Вибори. Референдум» і розділу XIII «Внесення змін до Конституції України» подається до Верховної Ради України Президентом України або не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України і, за умови його прийняття не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України, затверджується всеукраїнським референдумом, який призначається Президентом України.

- Повторне подання законопроекту про внесення змін до розділів I, III і XIII цієї Конституції з одного й того самого питання можливе лише до Верховної Ради України наступного скликання.

- Законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою України за наявності висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту таким вимогам:

- Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або якщо вони спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України.

- Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану.

- Законопроект про внесення змін до Конституції України, який розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий, може бути поданий до Верховної Ради України не раніше ніж через рік з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту.

- Верховна Рада України протягом строку своїх повноважень не може двічі змінювати одні й ті самі положення Конституції України.

2.6. Конституційні засади співвідношення національного та міжнародного права. Вплив міжнародного права на систему джерел українського конституційного права.

Україна визнає для себе верховенство міжнародного права, але в обмеженому обсязі.

В Україні визнаються частиною національного законодавства норми міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Це насамперед договори, ратифіковані Верховною Радою України.

Відповідно до Конституції України та Закону України «Про міжнародні договори України» норми міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, слід застосовувати у внутрішньому правопорядку України в порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Іншими словами, норми таких міжнародних договорів України повинні мати силу не меншу, ніж закони України, але не силу Конституції України. Як випливає з ч. 2 ст. 9 Конституції України, необхідної умовою укладання міжнародного договору, що суперечить Конституції України, є попереднє внесення необхідних змін до неї. Отже, у внутрішньому правопорядку міжнародний договір, обов'язковий для України, не може суперечити Конституції України.

Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлені інші правила, ніж передбачені законом України, повинні застосовуватися правила міжнародного договору. Це твердження ґрунтується на статті 27 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., учасницею якої є Україна.

3. Конституційний лад України

3.1. Поняття конституційного ладу України. Порядок визначення та зміни конституційного ладу України.

Конституційний лад України – це система суспільних відносин, передбачених і гарантованих Конституцією і законами України, прийнятими на її основі і відповідно до неї.

Основні принципи конституційного ладу України, які є базою для конституційного регулювання найважливіших суспільних відносин, закріплені у першому розділі Конституції України „Загальні засади». Він складається з 20 статей.

Порядок зміни конституційного ладу України:

Законопроект про внесення змін до розділу I «Загальні засади» подається до Верховної Ради України Президентом України або не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України і, за умови його прийняття не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України, затверджується всеукраїнським референдумом, який призначається Президентом України.

3.2. Система засад конституційного ладу України.

Відповідно до ст. 1 Конституції України є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава.

Конституційний лад України базується на таких принципах:

1. Народовладдя. У Конституції України зафіксовано, що вся влада в Україні належить народові, який є носієм суверенітету, єдиним джерелом влади. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Повновладдя народу України здійснюється на основі Конституції України через дві форми прояву: представницьку і безпосередню демократію.

Представницька демократія – це така форма, при якій державна влада здійснюється через представницькі органи – систему Рад народних депутатів.

Безпосередня (пряма) демократія – це пряме волевиявлення народу, яке реалізується шляхом референдумів, всенародного обговорення законопроектів, участі у виборах, проведенні загальних зборів громадян, через накази виборців, відкликання депутатів.

2. Розподіл влади на законодавчу, виконавчу і судову. Суть теорії розподілу влади полягає в тому, що кожна з трьох гілок влади відповідно до своєї природи, характеру функцій та призначення має зайняти визначене місце в системі органів влади і здійснювати свої владні повноваження у відповідних їм формах і межах, належним шляхом і засобами.

3. Державний суверенітет.

4. Верховенство права.

5. Політичний, економічний та ідейний плюралізм.

Конституція України забезпечує утвердження реальної багатопартійності та легалізацію опозиційної діяльності. Громадянам і громадським об'єднанням гарантується рівне право на участь у державних справах і політичному житті.

Економічну організацію суспільства становить багатоукладна економіка з різноманітними формами власності, з регульованими ринковими відносинами. Чинне законодавство гарантує рівний захист усіх форм власності і видів господарювання, соціальну спрямованість економіки.

У суспільстві створені умови для існування різних світоглядних позицій, переконань і поглядів. Жодна ідеологія не повинна обмежувати свободу переконань, поглядів, думок і не може визнаватися державою як обов'язкова.

6. Пріоритет прав людини. У Конституції України закріплено правовий статус людини і громадянина, пріоритет особи в її відносинах з державою.

7. Пріоритет загальнолюдських цінностей і загальноновизнаних принципів міжнародного права.

3.3. Конституційні засади державного суверенітету України.

Державний суверенітет – верховенство держави на своїй території і незалежність у міжнародних відносинах.

Верховенство держави означає дію в межах її території тільки однієї публічної влади, яка визначає повноваження усіх державних органів і посадових осіб, а також підлеглість цій владі всього населення території.

Незалежність держави в міжнародних відносинах – це її непідпорядкованість будь-якій зовнішній владі, владі інших держав.

Державний суверенітет України являє собою верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади в державі в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх відносинах. Проголошення державного суверенітету України пов'язується з недоторканністю і цілісністю території України, самостійним визначенням і здійсненням зовнішньої і внутрішньої політики, верховенством Конституції та законів України на всій її території.

3.4. Конституційний принцип поділу державної влади.

Законодавча влада в Україні належить Верховній Раді України, яка має право видавати закони і виступати як представник народного суверенітету.

Виконавча влада підзвітна, підконтрольна і відповідальна перед представницькою владою. Вищим органом виконавчої влади в Україні є Кабінет Міністрів України.

Судова влада здійснюється незалежними від інших органів влади судами. Суди у своїй діяльності керуються тільки законами України і здійснюють правосуддя з метою захисту законних прав і інтересів від будь-яких порушень.

Для взаємних стримувань і протидії різних гілок державної влади передбачені:

- право Президента України за певних умов достроково припинити повноваження Верховної Ради або накласти вето на закон, прийнятий Верховною Радою;
- повноваження Верховної Ради України по ухваленню резолюції недовіри Кабінету Міністрів України, що тягне за собою його відставку, а також по зміщенню Президента з його поста у порядку імпичменту;

- обов'язковість скасування будь-якого державного акту після того, як Конституційний Суд встановив їх невідповідність діючій Конституції, а також можливість оскарження рішень органів державної влади і результату виборів Президент або депутата ради будь якого рівня в судовому порядку.

3.5. Принцип верховенства права (правовладдя) в системі засад конституційного ладу України.

Згідно зі статтею 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується.

4. Україна як демократична республіка: конституційні засади

4.1. Поняття й сутність народовладдя. Пряма (безпосередня) та представницька демократія.

Народовладдя – це широка й активна участь громадян в управлінні справами держави і суспільства та створення найсприятливіших умов для надання всієї повноти влади народу.

Відповідно до Конституції України носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Отже, народовладдя в Україні здійснюється у двох формах:

- прямої демократії – народ виражає свою волю у визначених Конституцією і законами процесуальних формах;
- представницької демократії – народ виражає свою волю через представників, яких народ обирає до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

До інститутів прямої демократії, які забезпечують прийняття державного рішення прямим волевиявленням народу, належать: вибори депутатів, референдуми, загальні збори громадян і трудових колективів.

4.2. Поняття, конституційна регламентація та види референдумів в Україні.

Референдум – це голосування населення всієї держави (загальнодержавний референдум) або певної його частини (місцевий референдум) з метою вирішення найважливіших питань державного і суспільного життя.

В Україні питання референдуму регламентуються Конституцією, Законом України «Про всеукраїнський референдум».

Всеукраїнський референдум проголошується за народною ініціативою на вимогу не менш як трьох мільйонів громадян України, котрі мають право голосу, за умови, що підписи щодо призначення референдуму зібрано не менш як у двох третинах областей, і не менш як по сто тисяч підписів у кожній області, при цьому Верховна Рада України призначає лише обов'язковий референдум із питання про зміну території України, а Президент України – обов'язковий референдум щодо внесення змін до Конституції України.

4.3. Порядок призначення, організація й проведення референдумів в Україні.

Потрібно розрізняти призначення референдуму та проголошення референдуму. Проголошує референдум Президент України за народною ініціативою, тобто на вимогу не менш як 3-х мільйонів громадян України, які мають право голосу, за умови, що підписи зібрано не менш як 2/3 областей і не менш як по 100000 підписів у кожній області. Відповідно до рішення КСУ Президент

зобов'язаний проголосити референдум якщо його ініційовано з додержанням Конституції та законів України.

Призначається всеукраїнський референдум ВРУ щодо питання про зміну території, а також Президентом у випадку винесення на всеукраїнський референдум у випадку внесення змін до розділів 1,3,13 Конституції.

Порядок призначення всеукраїнського референдуму про внесення змін до Конституції України

Президент України протягом п'яти днів після отримання від Голови Верховної Ради України закону про внесення змін до розділів I, III, XIII Конституції України видає указ про призначення всеукраїнського референдуму про внесення змін до Конституції України із зазначенням дати його проведення. Текст закону, що виноситься на затвердження всеукраїнським референдумом про внесення змін до розділів I, III, XIII Конституції України, обов'язково додається до указу Президента України.

Указом Президента України про призначення всеукраїнського референдуму про внесення змін до Конституції України визначається дата його проведення, якою є остання неділя п'ятдесятиденного строку від дня видання указу.

Порядок призначення всеукраїнського референдуму про зміну території України

У разі прийняття закону про ратифікацію міжнародного договору про зміну території України, укладеного Президентом України, Верховна Рада України приймає рішення про призначення всеукраїнського референдуму про зміну території України.

Постанова Верховної Ради України про призначення всеукраїнського референдуму про зміну території України має містити дату проведення всеукраїнського референдуму та сформульоване питання, що виноситься на референдум. Текст закону про ратифікацію міжнародного договору про зміну території України обов'язково додається до постанови Верховної Ради України. Дата проведення відповідного всеукраїнського референдуму призначається на останню неділю п'ятдесятиденного строку від дня прийняття Верховною Радою України постанови про його призначення.

Порядок проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою

Президент України після отримання рішення Центральної виборчої комісії про загальні підсумки збирання підписів громадян України під вимогою про проведення всеукраїнського референдуму видає указ про проголошення референдуму із зазначенням дати його проведення та сформульованими питаннями або проектом закону, що виноситься на всеукраїнський референдум.

Указом Президента України про призначення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою визначається дата його проведення, якою є остання неділя п'ятдесятиденного строку від дня видання указу.

4.4. Виборче право й виборча система: поняття та принципи. Класифікація виборчих систем.

Виборче право:

Об'єктивне виборче право – система конституційно-правових норм, що регулюють суспільні відносини, пов'язані з виборами органів держави і місцевого самоврядування.

Суб'єктивне виборче право – гарантована державою можливість громадянина брати участь у виборах в органи державної влади та місцевого самоврядування.

Активне виборче право – право громадян брати участь у виборах голови держави, представницьких органів влади.

Пасивне виборче право – право громадянина бути обраним до представницьких органів держави.

Принципи виборчого права:

- Загальність – виборчі права визнаються за всіма дорослими і психічно здоровими громадянами;

- Вільна участь у виборах – виборець сам вирішує, чи брати участь йому у виборчому процесі і якщо так, то якою мірою.

Абсентеїзм – неучасть виборців у виборах .

- Рівне виборче право – це встановлені законом рівні для кожного виборця можливості впливати на результат виборів та однакові можливості бути обраним відповідно до умов закону («одна людина – один голос»).

- Прямі та непрямі вибори.

Прямі вибори – право обирати і обиратися безпосередньо у виборний орган або виборну посаду.

Непрямі вибори – виборець вибирає лише членів колегії, яка потім вже обирає виборний орган.

- Таємне голосування.

Виборча система – це спосіб розподілу депутатських мандатів між кандидатами в залежності від результатів голосування виборців.

Види виборчих систем.

Мажоритарна виборча система – це голосування за кандидата по виборчому округу і визнання його обраним на основі одержаної ним більшості голосів виборців.

Існують мажоритарні системи абсолютної та відносної більшості. За системою абсолютної більшості перемогу на виборах здобуває кандидат, який набрав 50% голосів плюс один голос. Під час виборів за мажоритарною системою відносної більшості членом парламенту стає депутат, який одержує більше голосів, ніж усі його суперники, навіть якщо це менше 50% голосів виборців, які взяли участь у голосуванні.

Пропорційна виборча система – це голосування за списки кандидатів від політичних партій або інших політичних сил і розподіл місць у парламенті (депутатських мандатів) пропорційно до кількості голосів, відданих за списки.

Існує кілька різновидів застосування пропорційної виборчої системи: голосування за звичайний список кандидатів і жорсткий список.

Звичайний список кандидатів – це розташування прізвищ кандидатів у списку в алфавітному порядку.

Жорсткий список кандидатів – це розташування прізвищ кандидатів у списку в пріоритетному порядку.

Відкритий список – виборець, хоча і голосує за список в цілому, проте визначає, якому з кандидатів у середині списку він надає перевагу.

Закритих списків – такої можливості виборцю не надає, розподіл місць у виборчому списку здійснюють партії на власний розсуд.

4.5. Порядок формування представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні: конституційні засади.

Порядок формування та організація діяльності рад регламентуються Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», іншими законами, а також статутами територіальних громад.

Рада вважається правомочною за умови обрання не менш як двох третин депутатів від загального складу ради. У разі якщо до ради обрано менш як дві третини її складу, до обрання необхідної кількості депутатів продовжує здійснювати повноваження рада попереднього скликання.

Виборний процес здійснюється на засадах вільного і рівноправного висунування кандидатів, рівності можливостей для всіх кандидатів у проведенні виборчої кампанії; неупередженості до кандидатів з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів; контролю за джерелами фінансування та витратами на виборчу кампанію; гласності й відкритості виборчої кампанії; свободи агітації.

4.6. Порядок призначення, організація та проведення виборів Президента України.

Відповідно до Закону України «Про вибори Президента України» вибори Президента України призначаються Верховною Радою України шляхом прийняття відповідної постанови.

Чергові вибори Президента України проводяться в останню неділю березня п'ятого року повноважень глави держави. У разі дострокового припинення повноважень Президента вибори проводяться в період 90 днів з дня припинення повноважень.

Виборчий процес чергових виборів Президента України розпочинається за дев'яносто днів до дня виборів.

Він складається з кількох послідовних етапів:

- 1) утворення територіальних виборчих округів;
- 2) утворення виборчих дільниць;
- 3) утворення окружних та дільничних виборчих комісій;
- 4) формування списків виборців, їх перевірка та уточнення;
- 5) висування та реєстрація кандидатів;
- 6) проведення передвиборної агітації;
- 7) голосування у день виборів Президента України;
- 8) підрахунок голосів виборців та встановлення підсумків голосування і результатів виборів

Президента України.

У разі необрання Президента у першому турі можливі ще дві стадії:

- 9) повторне голосування;

10) підрахунок голосів виборців і встановлення підсумків повторного голосування та результатів виборів. Підготовку і проведення виборів глави держави здійснюють Центральна виборча комісія, окружні й дільничні виборчі комісії.

Висування кандидатів на пост Президента України партією здійснюється на її

з'їзді (зборах, конференції), а блоком – на міжпартійному з'їзді (зборах, конференції) партій, що входять до блоку. У з'їзді (зборах, конференції), на якому здійснюється висування кандидата, повинно брати участь не менше 200 делегатів.

Громадянин України, який відповідає конституційним вимогам щодо кандидата на пост Президента, має право на самовисунення шляхом особистого подання до Центральної виборчої комісії засвідченої в установленому законом порядку відповідної заяви про самовисунення кандидатом на пост Президента.

Реєстрацію кандидатів на пост Президента України здійснює Центральна виборча комісія. Перед реєстрацією партія (партії, що входять до блоку), яка висунула кандидата, або сам кандидат має внести грошову заставу у розмірі 2 млн 500 тис. грн на спеціальний рахунок ЦВК. Ця застава повертається партії (партіям, що входять до блоку) чи кандидату, якщо він набрав достатньо голосів у першому турі. У противному випадку застава перераховується до Державного бюджету України.

Кандидат на пост Президента наступного дня після його реєстрації може розпочинати проведення передвиборної агітації, яка здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення виборів, та коштів виборчих фондів кандидатів.

Голосування проводиться в день виборів або в день повторного голосування з 8.00 до 20.00. На закордонних виборчих дільницях голосування проводиться за місцевим часом країни, де утворені ці дільниці.

Підрахунок голосів виборців проводиться безпосередньо членами дільничної виборчої комісії, про що складається протокол.

Обраним у день виборів Президентом України вважається кандидат, який одержав на виборах більше половини голосів виборців, що взяли участь у голосуванні.

Якщо до бюлетеня у день виборів було включено не більше двох кандидатів і жоден не був обраний, ЦВК приймає рішення про звернення до Верховної Ради України з поданням про призначення **повторних виборів**.

Якщо до виборчого бюлетеня для голосування у день виборів було включено більше двох кандидатів на пост Президента і за результатами голосування у день виборів жоден кандидат не був обраний, ЦВК приймає рішення про проведення **повторного голосування**, яке проводиться у третю неділю після дня виборів за двома кандидатурами, які одержали найбільшу кількість голосів у першому турі.

За підсумками повторного голосування обраним вважається кандидат, що отримав більшу, ніж інший кандидат, кількість голосів виборців, які взяли участь у голосуванні. У разі коли повторне голосування проводилося лише по одній кандидатурі, кандидат вважається обраним

Президентом України, якщо він одержав більше половини голосів виборців, що взяли участь у голосуванні.

Новообраний Президент вступає на посаду не пізніше як через 30 днів після офіційного оголошення ЦВК результатів виборів і набуває повноважень з моменту складення на урочистому засіданні парламенту присяги Українському народові, текст якої міститься у Конституції України.

Президент України обирається за мажоритарною виборчою системою абсолютної більшості (а при повторному голосуванні – відносної більшості).

4.7. Порядок призначення, організація та проведення виборів народних депутатів України.

Чергові вибори до Верховної Ради України відбуваються в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень Верховної Ради України.

Позачергові вибори до Верховної Ради України призначаються Президентом України і проводяться в період шістдесяті днів з дня опублікування рішення про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України.

Початок виборчого процесу по виборах народних депутатів України оголошує Центральна виборча комісія.

Виборчий процес поділяється на кілька стадій:

- 1) висування кандидатів у депутати;
- 2) утворення виборчих комісій (крім Центральної виборчої комісії);
- 3) реєстрація кандидатів у депутати;
- 4) проведення передвиборної агітації;
- 5) утворення спеціальних виборчих дільниць, що існують на тимчасовій основі;
- 6) складання списків виборців, їх перевірка та уточнення;
- 7) голосування;
- 8) підрахунок голосів виборців та встановлення підсумків голосування;
- 9) встановлення результатів виборів депутатів та їх офіційне оприлюднення;
- 10) припинення повноважень окружних та дільничних виборчих комісій.

Факультативні етапи:

- 11) повторне голосування;
- 12) підрахунок голосів виборців та встановлення підсумків повторного голосування.

Виборчий процес завершується через п'ятнадцять днів після дня офіційного оприлюднення Центральною виборчою комісією результатів виборів депутатів.

Вибори депутатів здійснюються за змішаною (пропорційно-мажоритарною) системою:

- 225 депутатів обираються за пропорційною системою у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі за виборчими списками кандидатів у депутати від політичних партій;
- 225 депутатів обираються за мажоритарною системою відносної більшості в одномандатних виборчих округах.

4.8. Поняття та конституційні гарантії місцевого самоврядування в Україні.

Місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст.

Гарантіями організаційної самостійності місцевого самоврядування є:

- положення Конституції України про те, що органи місцевого самоврядування не входять в єдину систему органів державної влади, а служба в органах місцевого самоврядування виступає самостійним видом публічної служби;
- віднесення питань обрання органів місцевого самоврядування, обрання чи призначення посадових осіб місцевого самоврядування до повноважень місцевого самоврядування;

- встановлена Законом «Про місцеве самоврядування в Україні» заборона органам виконавчої влади та їх посадовим особам втручатися в законну діяльність органів та посадових осіб місцевого самоврядування;

- встановлена Законом «Про місцеве самоврядування в Україні» заборона обмежувати права територіальних громад на місцеве самоврядування за виключенням умов воєнного чи надзвичайного стану.

Гарантіями фінансово-економічної самостійності місцевого самоврядування є:

- встановлення Конституцією України матеріальної і фінансової основи місцевого самоврядування;

- положення Конституції України щодо захисту законом права комунальної власності на рівних умовах з правами власності інших суб'єктів;

- закріплення обов'язків держави фінансувати здійснення окремих повноважень органів виконавчої влади, наданих органам місцевого самоврядування, та компенсувати витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів державної влади і попередньо не забезпечені відповідними фінансовими ресурсами;

- передбачена Законом «Про місцеве самоврядування в Україні» заборона втручання державних органів у процес складання, затвердження і виконання місцевих бюджетів.

Гарантіями захисту прав місцевого самоврядування є:

- передбачені Конституцією України обов'язковість до виконання на відповідній території актів органів місцевого самоврядування та судовий порядок захисту права місцевого самоврядування.

4.9. Система місцевого самоврядування в Україні. Загальна характеристика конституційного статусу органів та посадових осіб місцевого самоврядування в Україні.

Система місцевого самоврядування:

- *територіальна громада* – первинний суб'єкт місцевого самоврядування, основний носій його функцій і повноважень ;

- *сільські, селищні, міські ради* – є органами місцевого самоврядування, що представляють відповідні територіальні громади та здійснюють від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування;

- *сільський, селищний, міський голова* – є головною посадовою особою територіальної громади відповідно села, селища, міста;

- *виконавчі органи сільської, селищної, міської ради* – є їх виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи. Виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад є підконтрольними і підзвітними відповідним радам, а з питань здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади – також підконтрольними відповідним органам виконавчої влади;

- *староста* – є виборною посадовою особою місцевого самоврядування;

- *районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст* – є органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст;

- *органи самоорганізації населення* – сільські, селищні, міські, районні в місті ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна.

4.10. Порядок призначення, організація та проведення місцевих виборів.

Види місцевих виборів:

- чергові;
- позачергові;
- повторні;
- проміжні;
- додаткові;
- перші.

Чергові місцеві вибори проводяться одночасно на всій території України в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень рад, голів, старост, обраних на попередніх чергових місцевих виборах.

Рішення про проведення чергових виборів депутатів обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, сільських, селищних, міських голів, старост приймається Верховною Радою України.

Позачергові місцеві вибори призначаються Верховною Радою України у разі дострокового припинення повноважень, обласної, районної, міської, районної у місті, сільської, селищної ради, сільського, селищного, міського голови, а також в інших випадках, передбачених законами України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Таке рішення приймається Верховною Радою України не пізніше ніж у дев'яностоденний строк з дня дострокового припинення повноважень відповідної місцевої ради, сільського, селищного, міського голови.

Позачергові вибори старости призначаються радою відповідної об'єднаної територіальної громади в разі дострокового припинення повноважень старости.

Повторні вибори депутатів (депутата) у відповідному багатомандатному, одномандатному виборчому окрузі призначаються відповідною територіальною виборчою комісією, у разі визнання відповідних виборів у цьому виборчому окрузі такими, що не відбулися, чи в разі визнання особи, обраної у відповідному одномандатному виборчому окрузі депутатом, такою, яка відмовилася від депутатського мандата у відповідному одномандатному виборчому окрузі.

Повторні вибори сільського, селищного, міського голови, старости призначаються відповідною територіальною виборчою комісією, у разі визнання відповідних виборів такими, що не відбулися, чи в разі визнання особи, обраної сільським, селищним, міським головою, старостою, такою, яка відмовилася від посади сільського, селищного, міського голови, старости.

Проміжні вибори депутата сільської, селищної ради призначаються в одномандатному виборчому окрузі територіальною виборчою комісією, у разі дострокового припинення повноважень депутата сільської, селищної ради, обраного у відповідному одномандатному виборчому окрузі.

Додаткові вибори депутатів сільських, селищних рад від територіальної громади, що приєдналася до об'єднаної територіальної громади в порядку, визначеному Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», призначаються Центральною виборчою комісією.

Перші вибори депутатів, сільських, селищних, міських голів призначаються Центральною виборчою комісією.

Перші вибори старости призначаються відповідною радою об'єднаної територіальної громади.

Особливості місцевих виборів:

- У селах і селищах з населенням до 90 тис. вибори відбуваються за мажоритарною системою.
- Вибори до райрад, міськрад та облрад проходять за пропорційною системою.
- Міських голів населених пунктів з населенням більше 90 тисяч обирають абсолютною більшістю (50 % + 1 голос). Передбачена можливість проведення другого туру.
- Блоки партій у виборах участі не беруть.
- Якщо партія набрала 5 % голосів, кількість кандидатів від неї які пройшли, визначається відповідно до кількості голосів, поданих безпосередньо за депутата в окремому окрузі.
- Обов'язковість присутності у списку партії не менше 30 % представників однієї статі.

5. Унітарність Української держави в системі засад конституційного ладу

5.1. Принцип унітаризму та його закріплення в Конституції України.

Унітаризм – це форма державно-адміністративного устрою, де діють єдина загальнодержавна конституція, єдині, загальні для всієї країни вищі представницькі, виконавчі та судові органи, які здійснюють керівництво відповідними місцевими органами.

На території унітарної держави діє єдина конституція, проводиться обов'язкова для всіх його складових частин загальна податкова і кредитна політика. Вищі органи влади володіють абсолютним суверенітетом на всій території країни, діє єдине громадянство.

В унітарній державі повноваження делегуються центральною владою територіальним органам самоврядування. Незалежно від того, централізоване воно чи децентралізоване, демократичне або авторитарне, унітарна держава характеризується пануванням єдиної системи органів влади та правосуддя, які керуються єдиними правовими та конституційними нормами.

Відповідно до Конституції України суверенітет поширюється на всю її територію. Україна є унітарною державою. Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою.

5.2. Поняття, система та принципи адміністративно-територіального устрою України.

Адміністративно-територіальний устрій – поділ території країни на окремі частини – адміністративно-територіальні одиниці, залежно від якого створюються і діють органи державної влади та місцевого самоврядування.

Згідно з Конституцією України систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села.

До складу України входять: Автономна Республіка Крим, Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області, міста Київ та Севастополь.

Міста Київ та Севастополь мають спеціальний статус, який визначається законами України.

Економічні принципи передбачають урахування природно-географічних, виробничих особливостей держави, розміру її території, чисельності та розселення населення, зосередження його навколо економічних центрів, рівня розвитку транспортної інфраструктури та зв'язку, розміщення продуктивних сил та інших економічних властивостей території.

Національні принципи забезпечують національну єдність території окремої адміністративно-територіальної одиниці, що в демократичній державі не обмежує прав представників інших національностей проживати у цій одиниці та користуватися рівними правами із національною більшістю.

Політичні принципи передбачають формування адміністративно – територіального устрою держави таким чином, щоб максимально наблизити органи влади та управління до населення з метою задоволення його потреб, створити умови для організації та діяльності місцевого самоврядування.

5.3. Конституційний статус Автономної Республіки Крим у складі України як унітарної держави. Загальна характеристика Конституції Автономної Республіки Крим.

Відповідно до Конституції України Автономна Республіка Крим є невід'ємною складовою частиною України і в межах повноважень, визначених Конституцією України, вирішує питання, віднесені до її відання.

Автономна Республіка Крим має Конституцію Автономної Республіки Крим, яку приймає Верховна Рада Автономної Республіки Крим та затверджує Верховна Рада України не менш як половиною від конституційного складу Верховної Ради України.

Нормативно-правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим та рішення Ради міністрів Автономної Республіки Крим не можуть суперечити Конституції і законам України та приймаються відповідно до Конституції України, законів України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України та на їх виконання.

5.4. Конституційний статус органів влади Автономної Республіки Крим.

Відповідно до Конституції України **представницьким органом** Автономної Республіки Крим є Верховна Рада Автономної Республіки Крим, депутати якої обираються на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

Строк повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати якої обрані на чергових виборах, становить п'ять років. Припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим має наслідком припинення повноважень її депутатів.

Верховна Рада Автономної Республіки Крим у межах своїх повноважень приймає рішення та постанови, які є обов'язковими до виконання в Автономній Республіці Крим.

Урядом Автономної Республіки Крим є Рада міністрів Автономної Республіки Крим. Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим призначається на посаду та звільняється з посади Верховною Радою Автономної Республіки Крим за погодженням із Президентом України.

Повноваження, порядок формування і діяльності Верховної Ради Автономної Республіки Крим і Ради міністрів Автономної Республіки Крим визначаються Конституцією України та законами України.

Правосуддя в Автономній Республіці Крим здійснюється судами України.

6. Конституційні засади функціонування національно-культурної сфери в Україні

6.1. Конституційний статус української мови як державної.

Відповідно до Конституції України державною мовою в Україні є українська мова.

- Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.
- В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України.
- Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування.
- Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України.

6.2. Поняття та характеристика конституційного статусу національних меншин в Україні.

Правовий статус національних меншин в Україні регулюється Конституцією та законом «Про національні меншини в Україні».

Національні меншини – це групи громадян України, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою.

Україна гарантує громадянам республіки незалежно від їх національного походження рівні політичні, економічні, соціальні та культурні права і свободи, підтримує розвиток національної правосвідомості й самовиявлення.

Усі громадяни України користуються захистом держави на рівних підставах.

Представникам національних меншин в Україні гарантується користуватися й навчатися рідною мовою, використовувати національну символіку, відзначати національні свята, сповідувати свою релігію тощо. Вони мають також рівні з іншими громадянами право на управління державними справами, можуть обиратися і призначатися на будь-які посади в органи законодавчої, виконавчої, судової влади, місцевого самоврядування.

Громадяни України всіх національностей зобов'язані дотримуватися Конституції та законів, не порушувати гарантованих законом прав національних меншин.

7. Конституція України та громадянське суспільство

7.1. Принцип багатоманітності в системі конституційних засад формування та функціонування громадянського суспільства.

Згідно з Конституцією України суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності.

Політична багатоманітність – можливість створення і діяльності різних об'єднань громадян (партій, рухів, конгресів тощо), які мають головною метою участь у виробленні державної політики, формуванні і функціонуванні органів державної влади і місцевого самоврядування.

Економічна багатоманітність – можливість рівноправного існування різних форм власності і господарювання, однакову їх підтримку з боку держави.

Ідеологічна багатоманітність – право різних суб'єктів (окремих осіб та їх об'єднань) безперешкодно формувати, досліджувати, пропагувати й втілювати в практику суспільних відносин різноманітні ідеї, теорії, погляди, які стосуються різних аспектів життя держави, суспільства, цивілізації в цілому.

Конституцією також передбачено:

- жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова;
- цензура заборонена;
- держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України.

7.2. Поняття та види громадських об'єднань. Принципи організації та діяльності громадських об'єднань.

Об'єднання громадян – це добровільне громадське формування, створене на основі єдності інтересів для спільної реалізації громадянами своїх прав і свобод.

Об'єднання громадян, незалежно від назви (рух, конгрес, асоціація, фонд, спілка тощо) визнається політичною партією або громадською організацією.

Політична партія – це об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, які мають головною метою участь у виробленні державної політики, формуванні органів влади, місцевого та регіонального самоврядування і представництво в їх складі.

Громадська організація – це об'єднання громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів.

Особливості правового регулювання діяльності профспілок визначаються Законом України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності».

Принципи організації та діяльності:

- добровільності;
- самоврядності;
- вільного вибору території діяльності;
- рівності перед законом;
- відсутності майнового інтересу їх членів (учасників);
- прозорості, відкритості та публічності.

7.3. Порядок створення політичних партій. Заборона політичних партій за конституційним законодавством України.

Створення політичної партії.

Рішення про створення політичної партії приймається на її установчому з'їзді (конференції, зборах). Це рішення має бути підтримано підписами не менше 10 тисяч громадян України, які відповідно до Конституції України мають право голосу на виборах, зібраними не менш як у двох третинах районів не менш як двох третин областей України, міст Києва і Севастополя та не менш як у двох третинах районів Автономної Республіки Крим.

На установчому з'їзді (конференції, зборах) політичної партії затверджуються статут і програма політичної партії, обираються її керівні та контрольно-ревізійні органи. Політична партія створюється групою громадян України у складі не менш як 100 осіб.

Рішення про створення політичної партії приймається на установчому з'їзді (конференції, зборах) політичної партії, що оформлюється протоколом, який підписують головуєчий та секретар.

Діяльність політичної партії може здійснюватися лише після її реєстрації. Не допускається діяльність незареєстрованих політичних партій.

З моменту реєстрації політичної партії у визначеному законом порядку вона набуває статусу юридичної особи. Реєстрацію політичних партій здійснює Міністерство юстиції України.

Відповідно до Конституції України утворення і діяльність політичних партій та громадських організацій, програмні цілі або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення, **забороняються**.

Політичні партії та громадські організації не можуть мати воєнізованих формувань.

Не допускається створення і діяльність організаційних структур політичних партій в органах виконавчої та судової влади і виконавчих органах місцевого самоврядування, військових формуваннях, а також на державних підприємствах, у навчальних закладах та інших державних установах і організаціях.

Заборона діяльності об'єднань громадян здійснюється лише в судовому порядку.

8. Конституційний статус людини в Україні

8.1. Принципи конституційного статусу людини.

Конституційні принципи правового статусу людини і громадянина – це основоположні засади та ідеї, відповідно до яких здійснюється правове регулювання відносин між особою та державою.

Відповідно до Конституції України конституційними **принципами** правового статусу людини і громадянина є наступні:

- усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними;
- конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод;
- кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості;
- громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

8.2. Загальна характеристика особистих прав і свобод людини за Конституцією України.

Конституція України містить такий перелік особистих прав людини:

- 1) **право на вільний розвиток особистості** – кожна людина має право сама визначати свою долю, ставити перед собою визначені нею самою цілі, обирати засоби для досягнення цих цілей;
- 2) **право на життя** – Конституція України закріплює право на життя за допомогою заборони незаконного позбавлення життя. Верховна Рада України скасувала кримінальне покарання у вигляді смертної кари, ніхто не може бути позбавлений життя навіть за рішенням державного органу;
- 3) **право на повагу людської гідності** – це особисте право теж забезпечується встановленням заборон на протиправні дії, що посягають на людську гідність: катування, жорстоке, нелюдське таке, що принижує гідність, поводження або покарання, примусові медичні або наукові дослідження на людині;
- 4) **право на свободу і особисту недоторканність** – в Україні заборонені будь-які форми особистої залежності, а саме – рабство і подібні до нього інститути. Недоторканність особи є важли-

вою гарантією свободи людини, насамперед свободи від свавільних дій посадових осіб держави. Відповідно до Конституції України ніхто не може бути заарештованим чи триматися під вартою інакше як за рішенням суду;

5) **недоторканність житла** – Конституція України зазначає, що проникнення до житла, проведеного в ньому огляду або обшуку можуть здійснюватися тільки за рішенням суду. Винятки з цього правила допускаються тільки для порятунку життя людей і майна, а також з метою переслідування осіб, підозрюваних у вчиненні злочину;

6) **таємниця листування, телефонних переговорів, телеграфної та іншої кореспонденції** – ця норма Конституції України теж є однією з гарантій свободи особи. Винятки можуть бути встановлені тільки судом з метою запобігти злочину чи встановити істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими засобами одержати інформацію неможливо;

7) **невтручання в особисте і сімейне життя** – Конституція України забороняє збирання, збереження, використання і поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і тільки в інтересах національної безпеки, економічного добробуту і прав людини;

8) **свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право на вільний в'їзд в Україну і виїзд з України** – це особисте право поширюється тільки на осіб, що перебувають в Україні на законних підставах. Іноземний громадянин чи підданий, що порушує закони України, може бути висланий за межі України. Такій особі може бути відмовлено в дозволі на в'їзд до України. У той же час громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися до України, не може бути висланий за межі України;

9) **право на свободу думки і слова, на вільне висловлювання своїх поглядів і переконань**;

10) **свобода світогляду і віросповідання** – це право включає свободу сповідати будь-яку релігію або не сповідати ніякої (бути атеїстом), правити релігійні культи і ритуальні обряди, здійснювати релігійну діяльність.

8.3. Загальна характеристика політичних прав громадян України.

Політичні права та свободи – це можливості людини брати участь у державному та громадському житті, впливати на діяльність різноманітних державних органів, органів місцевого самоврядування, політичних партій та інших об'єднань громадян політичного спрямування.

До політичних прав і свобод громадян України належать:

- **право на участь в управлінні державою** – громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування;

- **право на проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій** – громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування;

- **свобода думки і слова** – кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір;

- **право на об'єднання в політичні партії та громадські організації** – громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей;

- **право на індивідуальні та колективні скарги** – усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк;

8.4. *Гарантії та порядок реалізації окремих прав: виборчі права, свобода мирних зібрань, право на свободу об'єднання.*

Конституцією України передбачена **можливість організації та проведення громадянами таких публічних заходів:**

- зборів;
- мітингів;
- походів;
- демонстрацій.

Також має бути виконано дві умови:

1) публічний захід має мати виключно мирний характер і учасники його повинні бути без зброї;

2) такий захід має бути санкціонований – попередньо погоджений і дозволений органами влади на місця.

Обмеження для реалізації цього конституційного права можливі лише за рішенням суду і мають на меті запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Право на об'єднання в політичні партії та громадські організації:

- громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів;

- політичні партії в Україні сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян, беруть участь у виборах;

- членами політичних партій можуть бути лише громадяни України;

- громадяни мають право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів;

- ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян;

- ніхто не може бути обмежений у правах за належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій;

- усі об'єднання громадян рівні перед законом;

- політичні партії та громадські організації не можуть мати воєнізованих формувань.

Конституція України закріплює право вільно обирати і бути обраним в органи державної влади і органи місцевого самоврядування. Вказане право відноситься до політичних прав, а отже таким правом можуть користуватися лише громадяни України.

Принципи виборчого права:

- Загальність – виборчі права визнаються за всіма дорослими і психічно здоровими громадянами;

- Вільна участь у виборах – виборець сам вирішує, чи брати участь йому у виборчому процесі і якщо так, то якою мірою.

Абсентеїзм – неучасть виборців у виборах.

- Рівне виборче право – це встановлені законом рівні для кожного виборця можливості впливати на результат виборів та однакові можливості бути обраним відповідно до умов закону («одна людина – один голос»).

- Прямі та непрямі вибори.

Прямі вибори – право обирати і обиратися безпосередньо у виборний орган або виборну посаду.

Непрямі вибори – виборець вибирає лише членів колегії, яка потім вже обирає виборний орган.

- Таємне голосування.

8.5. *Загальна характеристика економічних, соціальних та культурних прав людини в Україні.*

Економічні права громадян:

- право на підприємницьку діяльність;
- право на працю;

- право на страйк та його реалізація;
- право на відпочинок що включає вихідні дні та відпустки.

Соціальні права громадян:

- право на соціальне забезпечення;
- право на житло;
- право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло;

- право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування;

Культурні права громадян:

- право на освіту;
- право на свободу культурної, наукової та творчої діяльності.

8.6. Загальна характеристика конституційних гарантій здійснення конституційних прав та свобод.

Гарантії прав і свобод людини і громадянина – це умови та засоби, що забезпечують ефективну реалізацію прав і свобод кожною людиною і громадянином.

Найвищою гарантією прав і свобод людини і громадянина є конституційний лад України, заснований на неухильному дотриманні Конституції України та законів України, приписах природного права та загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права.

Суб'єктом, на якого покладаються обов'язки щодо гарантування прав і свобод людини і громадянина, є держава.

Особливе місце в цій системі посідає Президент України – гарант прав і свобод людини і громадянина. Верховна Рада України здійснює захист прав і свобод людини і громадянина через відповідну законодавчу діяльність, призначає на посаду та звільняє з посади Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Кабінет Міністрів України вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Важливу роль у гарантуванні прав і свобод людини і громадянина в правовій державі відіграють суди. Згідно з Конституцією України права і свободи людини і громадянина захищаються судом.

8.7. Конституційні обмеження у реалізації конституційних прав та свобод людини в Україні.

Відповідно до Конституції України конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, окрім певних випадків.

Конституцією України передбачені наступні обмеження прав і свобод людини і громадянина:

- в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя;
- в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей.

При цьому конкретні права і свободи громадян мають конкретні підстави їх обмеження. Тому не може бути обмежене, право на свободу світогляду і віросповідання необхідністю з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, а право на недоторканість житла – необхідністю запобігти розголошенню інформації, одержаної конфіденційно.

8.8. Особливі юридичні стани згідно з Конституцією України, умови та порядок введення та припинення дії.

Надзвичайний стан – це особливий правовий режим, який може тимчасово вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до

людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Умови введення надзвичайного стану.

Надзвичайний стан вводиться лише за наявності реальної загрози безпеці громадян або конституційному ладові, усунення якої іншими способами є неможливим.

Надзвичайний стан може бути введений в разі:

- виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, що створюють загрозу життю і здоров'ю значних верств населення;
- здійснення масових терористичних актів, що супроводжуються загибеллю людей чи руйнуванням особливо важливих об'єктів життєзабезпечення;
- виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, блокування або захоплення окремих особливо важливих об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- виникнення масових безпорядків, що супроводжуються насильством над громадянами, обмежують їх права і свободи;
- спроби захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства;
- масового переходу державного кордону з території суміжних держав;
- необхідності відновлення конституційного правопорядку і діяльності органів державної влади.

Порядок введення надзвичайного стану.

Надзвичайний стан в Україні або в окремих її місцевостях вводиться Указом Президента України, який підлягає затвердженню Верховною Радою України протягом двох днів з моменту звернення Президента України.

Пропозиції щодо введення надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях Президентові України подає Рада національної безпеки і оборони України. В разі необхідності введення надзвичайного стану з підстав виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, що створюють загрозу життю і здоров'ю значних верств населення, пропозиції щодо його введення подає Кабінет Міністрів України.

Надзвичайний стан в Україні може бути введено на строк не більш як 30 діб і не більш як 60 діб в окремих її місцевостях.

У разі необхідності надзвичайний стан може бути продовжений Президентом України, але не більш як на 30 діб. Указ Президента України про продовження дії надзвичайного стану набирає чинності після його затвердження Верховною Радою України.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Порядок введення воєнного стану.

Пропозиції щодо введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях на розгляд Президентові України подає Рада національної безпеки і оборони України.

У разі прийняття рішення щодо необхідності введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях Президент України видає указ про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях і негайно звертається до Верховної Ради України щодо його затвердження та подає одночасно відповідний проект закону.

Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України, підлягає негайному оголошенню через засоби масової інформації або оприлюдненню в інший спосіб.

У разі оголошення указу Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях Верховна Рада України збирається на засідання у дводенний строк без скликання та розглядає питання щодо затвердження указу Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях.

У разі оголошення указу Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях керівники органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності зобов'язані сприяти негайному прибуттю народних депутатів України на засідання Верховної Ради України та здійсненню їхніх повноважень.

Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України, офіційно оприлюднюється разом із законом щодо затвердження такого указу Президента України та набирає чинності одночасно з набранням чинності таким законом.

8.9. Загальна характеристика конституційних обов'язків людини та громадянина в Україні.

Основні обов'язки людини і громадянина – це закріплені в Конституції України вимоги, які пред'являються кожній людині та громадянину, аби він діяв певним, чітко визначеним конституційною нормою чином (або утримувався від вчинення відповідних дій) для забезпечення інтересів суспільства, держави, інших людей і громадян; недотримання ж цих вимог тягне за собою юридичну відповідальність.

Громадяни України теж мають обов'язки відносно держави та один одного. До основних таких обов'язків належать:

- захист держави та військова служба;
- підтримка громадського порядку та загального миру;
- повага національної гідності інших осіб, укріплення дружби між націями та народами України ;
- піклування батьків про дітей;
- піклування дітей про батьків;
- не спричиняти шкоди природі, історико-культурним пам'яткам, та відшкодовувати завдані збитки;
- сплачувати податки і інші збори;
- дотримання вимог Конституції, законів України;
- шанувати її державні символи.

8.10. Поняття та принципи громадянства України.

Громадянство – це постійний правовий зв'язок особи і держави, що виявляється у їх взаємних правах та обов'язках.

Громадянство України як специфічний правовий зв'язок особи і Української держави базується на певних принципах, що визначені в Конституції України та Законі України «Про громадянство України».

Основні принципи громадянства України:

- принцип єдиного громадянства;
- принцип неможливості позбавлення громадянства України;
- принцип визнання права громадянина України на зміну громадянства;

- принцип неможливості автоматичного набуття громадянства України іноземцем чи особою без громадянства внаслідок укладення шлюбу з громадянином України або набуття громадянства його дружиною (чоловіком) та автоматичного припинення громадянства України одним з подружжя внаслідок припинення шлюбу або припинення шлюбу другим із подружжя;
- рівності перед законом громадян України незалежно від підстав, порядку і моменту набуття ними громадянства України;
- збереження громадянства незалежно від місця проживання громадянина України.

8.11. Набуття громадянства України. Припинення громадянства України.

Набуття громадянства України за народженням:

Відповідно до Закону України «Про громадянство України», особа є громадянином України якщо:

- батьки або один з батьків на момент її народження були громадянами України;
- народилася на території України від осіб без громадянства, які на законних підставах проживають на території України;
- народилася за межами України від осіб без громадянства, які постійно на законних підставах проживають на території України, і не набула за народженням громадянства іншої держави;
- народилася на території України від іноземців, які на законних підставах проживають на території України, і не набула за народженням громадянства жодного з батьків;
- народилася на території України, одному з батьків якої надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні, і не набула за народженням громадянства жодного з батьків або набула за народженням громадянство того з батьків, якому надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні;
- народилася на території України від іноземця і особи без громадянства, які на законних підставах проживають на території України, і не набула за народженням громадянства того з батьків, який є іноземцем;
- є новонародженою дитиною, знайденою на території України, обос з батьків якої невідомі (знайда);

Набуття громадянства України за територіальним походженням.

Відповідно до Закону України «Про громадянство України», особа без громадянства або іноземець, який подав зобов'язання припинити іноземне громадянство, та подав заяву про набуття громадянства України, а також його неповнолітні діти, реєструються громадянами України, якщо така особа:

- сама чи хоча б один з її батьків, дід чи баба, рідні (повнорідні та неповнорідні) брат чи сестра, син чи дочка, онук чи онука народилися або постійно проживали до 24 серпня 1991 року на території, яка стала територією України відповідно до Закону України Закону України «Про правонаступництво України»;
- сама чи хоча б один з її батьків, дід чи баба, рідні брат чи сестра народилися або постійно проживали на інших територіях, що входили на момент їх народження або під час їх постійного проживання до складу Української Народної Республіки, Західноукраїнської Народної Республіки, Української Держави, Української Соціалістичної Радянської Республіки, Закарпатської України, Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР).

Прийняття до громадянства України.

Відповідно до Закону України «Про громадянство України», іноземець або особа без громадянства можуть бути за їх клопотаннями прийняті до громадянства України. Умовами прийняття до громадянства України є:

- визнання і дотримання Конституції України та законів України;
- подання декларації про відсутність іноземного громадянства (для осіб без громадянства) або зобов'язання припинити іноземне громадянство (для іноземців);
- безперервне проживання на законних підставах на території України протягом останніх п'яти років;
- отримання дозволу на імміграцію;

- володіння державною мовою або її розуміння в обсязі, достатньому для спілкування;
- наявність законних джерел існування;
- видання Указу Президента України.

Набуття дітьми громадянства України внаслідок усиновлення

Відповідно до Закону України «Про громадянство України», дитина, яка є іноземцем або особою без громадянства, стає громадянином України з моменту набрання чинності рішенням про усиновлення, незалежно від того, проживає вона постійно в Україні чи за кордоном.

Повнолітня особа, яка є особою без громадянства, що постійно проживає на території України стає громадянином України з моменту набрання чинності рішенням суду про усиновлення.

Громадянство України припиняється:

- 1) внаслідок виходу із громадянства за клопотанням громадянина України (вихід дітей віком від 15 до 18 років з громадянства України може відбутися лише за їхньою згодою);
- 2) внаслідок втрати громадянства України:
 - якщо громадянин України після досягнення ним повноліття добровільно набув громадянство іншої держави;
 - якщо іноземець набув громадянство України і не подав документ про припинення іноземного громадянства або декларацію про відмову від нього;
 - якщо іноземець набув громадянство України і скористався правами або виконав обов'язки, які надає чи покладає на нього іноземне громадянство;
 - якщо особа набула громадянства України на підставі подання свідомо неправдивих відомостей чи фальшивих документів;
 - якщо громадянин України без згоди державних органів України добровільно вступив на військову службу, на роботу в службу безпеки, правоохоронні органи, органи юстиції або органи державної влади чи органи місцевого самоврядування іншої держави.
- 3) за підставами, передбаченими міжнародними договорами України.

8.12. Конституційний статус іноземців та осіб без громадянства. Особливості конституційного статусу біженця.

Іноземець – особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав.

Особа без громадянства – особа, яку жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином.

Відповідно до Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»:

- іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України;
- іноземці та особи без громадянства, які перебувають під юрисдикцією України, незалежно від законності їх перебування, мають право на визнання їх правосуб'єктності та основних прав і свобод людини;
- іноземці та особи без громадянства зобов'язані неухильно додержуватися Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей, інтереси суспільства та держави.

Біженець – особа, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань.

Правовий статус біженців в Україні має такі особливості:

- вони не можуть бути вислані або примусово повернуті до країни, з якої вони прибули та де їхньому життю або свободі загрожує небезпека.;

- Україна сприяє збереженню єдності сімей біженців;
- біженці мають право на одержання грошової допомоги, пенсії та інших видів соціального забезпечення в порядку, встановленому законодавством України, та користування житлом, наданим у місці проживання.

9. Законодавча влада в Україні: конституційна характеристика

9.1. Конституційна природа парламенту – Верховної Ради України.

Згідно з Конституцією України єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України.

Нині в Україні не існує інших органів законодавчої влади і загальнонаціональних або місцевих, крім Верховної Ради України. Не передбачена й можливість делегування нею своїх законодавчих повноважень.

9.2. Конституційний склад і структура Верховної Ради України. Принципи діяльності Верховної Ради України.

Конституційний склад Верховної Ради України – чотириста п'ятдесят народних депутатів України, які обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років.

Народним депутатом України може бути обрано громадянина України, який на день виборів досяг двадцяти одного року, має право голосу і проживає в Україні протягом останніх п'яти років.

Не може бути обраним до Верховної Ради України громадянин, який має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку.

Структура Верховної Ради України.

1. Керівні особи: Голова Верховної Ради України, Перший заступник і заступник голови Верховної Ради України, що обираються та відкликаються Верховною Радою України зі свого складу. Голова Верховної Ради України веде засідання Верховної Ради України; організовує підготовку питань до розгляду на засіданнях Верховної Ради та ін.

2. Комітети Верховної Ради України. Вони здійснюють розгляд питань, належних до повноважень Верховної Ради України, здійснюють законопроектну роботу, сприяють втіленню в життя законів України й інших рішень парламенту та ін.

3. За рішенням Верховної Ради України для розгляду питань, які мають тимчасовий характер або не належать до профілю вже наявних комітетів, можуть створюватися **тимчасові спеціальні комісії**.

4. За необхідності проведення розслідувань, пов'язаних з питаннями, що торкаються інтересів усього суспільства, Верховна Рада України може створювати **тимчасові слідчі комісії** (за це повинні проголосувати не менш як 150 народних депутатів).

5. Апарат Верховної Ради України – на нього покладається здійснення правового, наукового, організаційного, документального, інформаційного, фінансово-господарського, матеріально-технічного, соціально-побутового й іншого забезпечення діяльності парламенту та народних депутатів України.

Принципи:

- **народовладдя** – Верховна Рада України є одним з органів, через які носій суверенітету і єдине джерело влади, – народ, – здійснює свою владу;
- **законність** – парламент діє на основі Конституції та законів України, у порядку, визначеному Регламентом Верховної Ради України;
- **виборність** – Верховна Рада України є виборним органом, усі члени якого отримують мандат довіри безпосередньо від народу;
- **колегіальність** – рішення парламенту є результатом колективного пошуку і приймаються абсолютною чи кваліфікованою більшістю народних депутатів;

- *гласність* – Верховна Рада України працює у режимі постійного інформаційного обміну з широкими колами громадськості, робота парламенту і всіх його органів є відкритою для виборців;

- *діяльність парламенту на професійних засадах* – парламент є постійно діючим органом, протягом усього скликання парламентарі можуть у будь-який час збиратися і приймати рішення з питань своєї компетенції.

9.3. Функції та повноваження Верховної Ради України.

До повноважень Верховної Ради України належить:

- призначення всеукраїнського референдуму;
- прийняття законів;
- затвердження Державного бюджету України та внесення змін до нього;
- визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики;
- призначення виборів Президента України у строки, передбачені Конституцією;
- оголошення за поданням Президента України стану війни і укладення миру;
- усунення Президента України з поста в порядку особливої процедури (імпичменту);

Головними функціями Верховної Ради є:

- *законодавча* – Верховна Рада може приймати закон з будь-якого питання за винятком тих, які вирішуються виключно всеукраїнським референдумом та належать до повноважень інших органів державної влади;

- *представницька* – вид діяльності парламенту України, що полягає в представництві Українського народу у здійсненні законодавчої влади шляхом виявлення, узагальнення, узгодження, формування, реалізації та захисту його інтересів;

- *установча* – формування або участь у формуванні органів виконавчої і судової влади;

- *функція парламентського контролю* – дає змогу парламенту отримувати достовірну й об'єктивну інформацію про фактичне виконання своїх обов'язків і повноважень відповідними органами влади та їх посадовими особами, належним чином реагувати на виявлені порушення;

- *бюджетно-фінансова функція*;

- *зовнішньополітична функція*.

9.4. Парламентські процедури: законодавча, установча, процедура здійснення парламентського контролю.

Парламентські процедури – це встановлений нормами права порядок розгляду і прийняття рішень у парламенті.

Види парламентських процедур:

- *законодавча*;
- *установча*;
- *здійснення парламентського контролю*.

Законодавча процедура.

Стадії:

- внесення законопроектів;
- розгляд і прийняття законопроекту за процедурою трьох читань;
- підготовку прийнятих законів до направлення на підпис Президенту України;
- підписання та оприлюднення закону.

Установча процедура охоплює собою процедури надання згоди та призначення Президентом Прем'єр-міністра, прийняття резолюції недовіри Кабінету Міністрів; призначення суддів Конституційного Суду;

Здійснення парламентського контролю. Верховна Рада відповідно до своїх повноважень безпосередньо або через свої органи здійснює парламентський контроль за забезпеченням конституційних прав, свобод та обов'язків громадян України, дотриманням законів та інших актів, за виконанням загальнодержавних програм і бюджету, діяльністю органів, а також посадових осіб, яких вона обирає, призначає або затверджує.

9.5. Конституційний статус спеціалізованих органів парламентського контролю – Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та Рахункової палати.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини – посадова особа, що здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав та свободи людини і громадянина в Україні (омбудсман).

Уповноважений здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб. Діяльність Уповноваженого доповнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, не відміняє їх і не тягне перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод.

Повноваження Уповноваженого не можуть бути припинені чи обмежені у разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України або її розпуску (саморозпуску), введення воєнного або надзвичайного стану в Україні чи в окремих її місцевостях.

Уповноважений має печатку із зображенням малого Державного Герба України та своїм найменуванням.

Рахункова палата є державним колегіальним органом, який від імені Верховної Ради України здійснює контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням.

Рахункова палата підзвітна Верховній Раді України та регулярно її інформує про результати своєї роботи.

Рахункова палата є юридичною особою, має печатку із своїм найменуванням і зображенням Державного Герба України.

9.6. Конституційний статус народного депутата України та юридичні гарантії його діяльності. Природа депутатського мандата. Підстави дострокового припинення повноважень народного депутата України.

Народний депутат України – це обраний відповідно до Закону України «Про вибори народних депутатів України» представник Українського народу у Верховній Раді України і уповноважений ним протягом строку депутатських повноважень здійснювати повноваження, передбачені Конституцією України та законами України.

Народним депутатом України може бути лише громадянин України, який на день виборів досяг 21 року, має право голосу і проживає в Україні протягом останніх п'яти років. Народний депутат повинен мати громадянство України.

Не може бути обраним до Верховної Ради України громадянин, який має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку. Народні депутати України здійснюють свої повноваження на постійній основі. Це означає, що вони повинні відмовитись від іншого представницького мандата і не можуть перебувати на державній службі, їм забороняється займатись будь-якою діяльністю, крім наукової та викладацької.

Повноваження народних депутатів України набувають чинності з моменту складання ними перед Верховною Радою України відповідної присяги. Якщо народний депутат відмовляється скласти присягу, то він втрачає депутатський мандат, і у відповідному виборчому окрузі мають відбутися нові вибори до Верховної Ради України.

Гарантії:

Непорушність повноважень народного депутата України – ніхто не має права обмежувати повноваження народного депутата, крім випадків, передбачених Конституцією України та законами України.

Недоторканність народного депутата України – народний депутат не може бути без згоди Верховної Ради України притягнутий до кримінальної відповідальності, затриманий чи заарештований.

Звільнення народного депутата України від призову на військову службу.

Державне страхування народного депутата України – життя і здоров'я народного депутата підлягають обов'язковому державному страхуванню за рахунок бюджетних призначень на

забезпечення діяльності Верховної Ради України на суму десятирічного грошового утримання народного депутата.

Фінансування видатків, пов'язаних з депутатською діяльністю – Міністерство фінансів України щомісячно зобов'язане перераховувати на рахунок Верховної Ради України не менше однієї дванадцятої частини суми бюджетних призначень на забезпечення діяльності Верховної Ради України.

Помічники-консультанти народного депутата України – народний депутат може мати до тридцяти одного помічника-консультанта.

Припинення повноважень народного депутата України відбувається одночасно з припиненням повноважень Верховної Ради України, тобто від моменту відкриття першого засідання Верховної Ради України нового скликання.

Повноваження народного депутата України можуть бути припинені й достроково: за рішенням Верховної Ради України, Президента України або за рішенням суду.

Верховна Рада України приймає рішення про дострокове припинення повноважень народного депутата в разі:

- складення повноважень за його особистою заявою;
- набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;
- визнання його судом недієздатним чи безвісно відсутнім;
- припинення його громадянства або виїзду на постійне проживання за межі України;
- смерті.

Президент України може достроково припинити повноваження Верховної Ради України, якщо протягом 30 днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися, відповідно припиняються повноваження і народних депутатів.

На підставі рішення суду повноваження народного депутата України припиняються достроково у разі невиконання вимоги щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності; повноваження народного депутата припиняються достроково на підставі закону за рішенням суду.

Важливими формами депутатської діяльності є **депутатський запит** і **депутатське звернення**.

Депутатський запит – це поставлена на сесії Верховної Ради України вимога народного депутата України до певних органів та посадових осіб дати офіційне роз'яснення з питань, віднесених до їх компетенції.

Депутатське звернення – це викладена в письмовій формі пропозиція народного депутата, звернена до посадових осіб державних органів, керівників підприємств, установ та організацій, здійснити певні дії, дати офіційне роз'яснення чи викласти позицію з питань, віднесених до їх компетенції.

10. Конституційний статус Президента України

10.1. Роль та місце Президента України в системі органів державної влади.

Президент України є главою держави і виступає від її імені.

Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина.

Конституційно-правовий статус Президента України за Конституцією України визначається як глава держави і глава виконавчої влади. Інститут Президента України належить до виконавчої гілки влади.

10.2. Порядок вступу на пост Президента України. Підстави та порядок припинення повноважень Президента України.

Президент України обирається громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років.

Президентом України може бути обраний громадянин України, який досяг тридцяти п'яти років, має право голосу, проживає в Україні протягом десяти останніх перед днем виборів років та володіє державною мовою.

Одна й та сама особа не може бути Президентом України більше ніж два строки підряд.

Президент України не може мати іншого представницького мандата, обіймати посаду в органах державної влади або в об'єднаннях громадян, а також займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю чи входити до складу керівного органу або наглядової ради підприємства, що має на меті одержання прибутку.

Чергові вибори Президента України проводяться в останню неділю березня п'ятого року повноважень Президента України. У разі дострокового припинення повноважень Президента України вибори Президента України проводяться в період дев'яноста днів з дня припинення повноважень.

Одним з найважливіших і найдієвіших повноважень Президента як глави держави є його установчі повноваження щодо формування органів виконавчої влади: Кабінету Міністрів, міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та місцевих державних адміністрацій.

Повноваження Президента України можуть припинятися достроково у таких випадках:

— якщо задоволене його прохання про відставку. Президент повинен особисто проголосити заяву про відставку на засіданні Верховної Ради;

— при неможливості виконання своїх повноважень за станом здоров'я. Таке рішення приймає конституційна більшість Верховної Ради на підставі письмового подання Верховного Суду України і на основі медичного висновку;

— усунення з поста в порядку імпічменту;

— у випадку смерті.

Імпічмент — це особлива процедура обвинувачення вищих посадових осіб держави у вчиненні злочинів та службових порушень.

Конституція передбачає такі стадії, які має пройти процедура імпічменту Президента:

— питання про усунення Президента в порядку імпічменту ініціюється більшістю від конституційного складу Верховної Ради, тобто 226 народними депутатами;

— для проведення розслідування Верховна Рада створює спеціальну тимчасову слідчу комісію, до складу якої входять спеціальний прокурор і спеціальні слідчі;

— висновки і пропозиції даної комісії розглядаються на засіданні Верховної Ради. За наявності підстав Верховна Рада не менш як двома третинами від її конституційного складу приймає рішення про звинувачення Президента України;

— справу перевіряє Конституційний Суд на предмет дотримання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про імпічмент;

— Верховний Суд України розглядає справу про імпічмент і дає висновок про те, що діяння, у яких обвинувачено Президента, містять ознаки державної зради або іншого злочину;

— після цього Верховна Рада приймає рішення про усунення Президента з поста в порядку імпічменту. Рішення приймається, якщо за нього проголосувало 3/4 народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради (338 народних депутатів).

У разі дострокового припинення повноважень Президента виконання його обов'язків на період до обрання і вступу на пост нового Президента покладається на Прем'єр-міністра. Ці обов'язки Прем'єр-міністр може виконувати до 90 днів, але при цьому Прем'єр-міністр не може виконувати ряд повноважень, які є винятковою компетенцією Президента — призначати всеукраїнський референдум, припиняти повноваження Верховної Ради, здійснювати помилування.

10.3. Повноваження Президента України. Акти Президента України.

Повноваження Президента України відповідно до Конституції України:

1) забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави;

2) звертається з посланнями до народу та із щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України;

3) представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України;

- 4) приймає рішення про визнання іноземних держав;
- 5) призначає та звільняє глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях; приймає вірчі і відкличні грамоти дипломатичних представників іноземних держав;
- 6) призначає всеукраїнський референдум щодо змін Конституції України, проголошує всеукраїнський референдум за народною ініціативою;
- 7) призначає позачергові вибори до Верховної Ради України;
- 8) припиняє повноваження Верховної Ради України;
- 9) вносить за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України подання про призначення Верховною Радою України Прем'єр-міністра України в строк не пізніше ніж на п'ятнадцятий день після одержання такої пропозиції;
- 10) вносить до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України;
- 11) призначає на посаду та звільняє з посади за згодою Верховної Ради України Генерального прокурора;
- 12) призначає на посади та звільняє з посад половину складу Ради Національного банку України;
- 13) призначає на посади та звільняє з посад половину складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення;
- 14) вносить до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України;
- 15) зупиняє дію актів Кабінету Міністрів України з мотивів невідповідності цій Конституції з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності;
- 16) скасовує акти Ради міністрів Автономної Республіки Крим;
- 17) є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань; здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави;
- 18) очолює Раду національної безпеки і оборони України;
- 19) вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та у разі збройної агресії проти України приймає рішення про використання Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань;
- 20) приймає відповідно до закону рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України;
- 21) приймає у разі необхідності рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану, а також оголошує у разі необхідності окремі місцевості України зонами надзвичайної екологічної ситуації – з наступним затвердженням цих рішень Верховною Радою України;
- 22) призначає на посади третину складу Конституційного Суду України;
- 24) присвоює вищі військові звання, вищі дипломатичні ранги та інші вищі спеціальні звання і класні чини;
- 25) нагороджує державними нагородами; встановлює президентські відзнаки та нагороджує ними;
- 26) приймає рішення про прийняття до громадянства України та припинення громадянства України, про надання притулку в Україні;
- 27) здійснює помилювання;
- 28) створює у межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби;
- 29) підписує закони, прийняті Верховною Радою України;
- 30) має право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів (крім законів про внесення змін до Конституції України) з наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України.

Президент України не може передавати свої повноваження іншим особам або органам.

Президент України на основі та на виконання Конституції і законів України видає укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України.

Акти Президента України, видані в межах повноважень, скріплюють підписами Прем'єр-міністр України і міністр, відповідальний за акт та його виконання.

Згідно з Конституцією України Президент України видає укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України.

10.4. Конституційний статус Ради національної безпеки та оборони.

Рада національної безпеки і оборони України відповідно до Конституції України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України.

Рада національної безпеки і оборони координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони.

Головою Ради національної безпеки і оборони є Президент України, він же формує її персональний склад.

До складу Ради національної безпеки і оборони за посадою входять прем'єр-міністр, міністр оборони, голова Служби безпеки, міністр внутрішніх справ і міністр закордонних справ. У засіданнях Ради національної безпеки і оборони України може брати участь голова Верховної Ради України.

Функції, структура і чисельність апарату Ради національної безпеки і оборони України визначаються Президентом України.

Забезпечення діяльності Ради здійснює секретар Ради, якого призначає Президент України.

Секретар Ради безпосередньо підпорядковується Президентові України.

Для виконання своїх функцій секретар Ради має право:

- одержувати від державних та інших органів, установ, організацій документи, письмові висновки, звітні дані, інші матеріали з питань національної безпеки і оборони;
- брати участь у розгляді органами виконавчої влади питань, пов'язаних з організацією забезпечення національної безпеки і оборони;
- залучати в разі потреби, у тому числі на договірній основі, науковців, спеціалістів, працівників міністерств та інших центральних органів виконавчої влади до опрацювання окремих проблем національної безпеки і оборони.

11. Виконавча влада в Україні: конституційна характеристика

11.1. Поняття виконавчої влади та її місце в механізмі державної влади. Система органів виконавчої влади в Україні.

Виконавча влада – це вторинна підзаконна гілка державної влади, що має універсальний, предметний і організуючий характер і спрямована на забезпечення виконання законів і інших актів законодавчої влади.

Основна функція виконавчої влади – організація виконання законів, прийнятих законодавчою владою.

Президент і уряд керують системою підпорядкованих їм органів державного управління та інших органів виконавчої влади, забезпечують виконання Конституції та законів.

Система органів виконавчої влади складається з таких рівнів:

1. Кабінет Міністрів України – вищий орган у системі органів виконавчої влади.
2. Центральні органи виконавчої влади – міністерства, державні комітети, органи, статус яких прирівняний до державних, центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом.
3. Місцеві органи виконавчої влади – місцеві державні адміністрації та територіальні органи центральних органів виконавчої влади.

11.2. Порядок формування, склад і компетенція Кабінету Міністрів України. Акти Кабінету Міністрів України.

Згідно Конституції України до Кабінету Міністрів входять Прем'єр-міністр України. Перший віце-прем'єр-міністр України, три віце-прем'єр-міністри, міністри закордонних справ, юстиції, фінансів, оборони, внутрішніх справ, інші міністри.

Загальна чисельність членів Кабінету Міністрів України встановлюється Верховною Радою України виходячи з його посадового складу на підставі подання про призначення на посади членів Кабінету Міністрів України

Прем'єр-міністр України призначається на посаду Верховною Радою України за поданням Президента України.

За поданням Прем'єр-міністра України Президент України призначає міністрів, керівників інших центральних органів виконавчої влади, а також осіб, які не очолюють міністерство чи інший центральний орган виконавчої влади.

Членами Кабінету Міністрів України можуть бути громадяни України, які мають право голосу, вищу освіту та володіють державною мовою. Не можуть бути призначені на посади членів Кабінету Міністрів України особи, які мають судимість, не погашену і не зняту в установленому законом порядку.

Члени Кабінету Міністрів України, крім Міністра оборони України і Міністра закордонних справ України, призначаються на посаду Верховною Радою України за поданням Прем'єр-міністра України. Міністр оборони України і Міністр закордонних справ України призначаються на посаду Верховною Радою України за поданням Президента України, яке вноситься не пізніше ніж на п'ятнадцятий день після одержання пропозиції коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України щодо кандидатури на посаду Прем'єр-міністра України.

Акти Кабінету Міністрів України.

Згідно Конституції України, Кабінет Міністрів України в межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження, які є обов'язковими до виконання. Акти Кабінету Міністрів України підписує Прем'єр-міністр України.

Нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади підлягають реєстрації.

Президент України має право зупинити дію актів Кабінету Міністрів України з мотивів невідповідності Конституції з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності.

Конституційний Суд також наділений повноваженням перевіряти конституційність актів КМУ на підставі подання Президента України, не менш як сорока п'яти народних депутатів, Верховного Суду України, Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Постанови приймаються на засіданнях КМУ шляхом голосування більшістю голосів від його посадового складу. Якщо проект рішення отримав підтримку рівно половини складу КМУ і за цей проект проголосував Прем'єр-міністр України, рішення вважається прийнятим.

Постанови публікуються в Офіційному віснику України, газеті «Урядовий кур'єр», а також на офіційному веб-сайті Уряду.

11.3. Конституційний статус і система місцевих органів державної виконавчої влади.

Місцевими органами виконавчої влади є:

- *місцеві органи виконавчої влади загальної компетенції* – місцеві державні адміністрації;
- *місцеві органи виконавчої влади спеціальної компетенції* – територіальні органи міністерств, інших центральних органів виконавчої влади.

Місцеві державні адміністрації входять до єдиної системи органів виконавчої влади. Керівництво місцевою державною адміністрацією здійснює її голова. Він також формує і її склад.

Голови місцевих державних адміністрацій призначаються на посаду і звільняються з посади Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України.

Повноваження голів місцевих державних адміністрацій припиняються Президентом України.

У здійсненні своїх повноважень голови місцевих державних адміністрацій відповідальні перед Президентом України і Кабінетом Міністрів України, підзвітні та підконтрольні органам виконавчої влади вищого рівня.

На виконання Конституції України, законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, власних і делегованих повноважень голова місцевої державної адміністрації в межах своїх повноважень видає **розпорядження**, а керівники управлінь, відділів та інших структурних підрозділів – **накази**.

Центральні органи виконавчої влади можуть мати свої територіальні органи, що утворюються, реорганізуються і ліквідовуються в порядку, встановленому законодавством.

Керівників територіальних органів міністерства призначає на посади та звільняє з посад у встановленому порядку міністр, іншого центрального органу виконавчої влади – керівник цього органу.

12. Правосуддя в Україні: конституційна характеристика

12.1. Конституційні засади функціонування судової влади. Конституційні засади судочинства.

Згідно Конституції України правосуддя в Україні здійснюють виключно суди.

Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються.

Юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. Законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору. Народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних.

12.2. Система судів. Інші органи судової влади. Конституційний статус судді.

Найвищим судом у системі судоустрою є Верховний Суд.

Систему судоустрою складають:

- місцеві суди;
- апеляційні суди;
- Верховний Суд.

Для розгляду окремих категорій справ в системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди.

У системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди як суди першої та апеляційної інстанції з розгляду окремих категорій справ.

Вищими спеціалізованими судами є:

- Вищий суд з питань інтелектуальної власності;
- Вищий антикорупційний суд.

У складі вищого спеціалізованого суду можуть утворюватися судові палати для розгляду окремих категорій справ у першій інстанції, а також утворюється апеляційна палата для розгляду справ в апеляційній інстанції.

Судову палату очолює секретар судової палати, який обирається з числа суддів цього суду строком на три роки.

Відповідно до Конституції України незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією і законами України.

Без згоди Вищої ради правосуддя суддю не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Суддю не може бути притягнуто до відповідальності за ухвалене ним судові рішення, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку.

Суддя обіймає посаду безстроково.

12.3 Статус і роль адвокатури та прокуратури в системі судового захисту прав людини.

Відповідно до Конституції України в Україні діє **прокуратура**, яка здійснює:

- 1) підтримання публічного обвинувачення в суді;

2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;

3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках.

Прокуратуру в Україні очолює Генеральний прокурор, якого призначає на посаду та звільняє з посади за згодою Верховної Ради України Президент України.

Строк повноважень Генерального прокурора становить шість років. Одна й та ж особа не може обіймати посаду Генерального прокурора два строки поспіль.

Відповідно до Конституції України для надання професійної правничої допомоги в Україні діє **адвокатура**.

Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення.

Законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена.

13. Охорона Конституції. Конституційна юстиція в Україні

13.1. Охорона Конституції: поняття, природа, суб'єкти охорони.

Охорона Конституції – сукупність правових засобів, за допомогою яких забезпечується реалізація конституційних норм і дотримання режиму конституційної законності.

Завдання правової охорони конституції – це контроль за правомірністю дій суб'єктів права, а у випадку виявлення правопорушень – вжиття заходів для відновлення порушеного правопорядку, застосування державного примусу до правопорушників, створення умов для запобігання правопорушенням.

Захист конституції здійснюють правоохоронні органи, зокрема суди і прокуратура. У сфері захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина велику роль відіграє інститут Уповноваженого парламенту з прав людини (омбудсмена).

Гарантії охорони Конституції:

- конституційний контроль;
- конституційно-правова відповідальність;
- гарантії стабільності конституції (особливий порядок прийняття конституції і внесення до неї змін).

Вказані гарантії реалізуються в діяльності відповідних суб'єктів, які наділені конкретними повноваженнями щодо реалізації відповідних засобів правової охорони конституції.

Суб'єкти охорони Конституції України:

- Український народ;
- Президент України;
- Верховна Рада України;
- Конституційний Суд України.

13.2. Поняття та особливості конституційної відповідальності.

Конституційна відповідальність – самостійний вид юридичної відповідальності, визначений нормами конституційного права, що передбачає заохочення державою позитивного діяння суб'єкта конституційно-правових відносин, наслідки якого перевищують вимоги конституційно-правових приписів або негативну реакцією держави на конституційний делікт, що передбачає зазнавання суб'єктом конституційного правопорушення визначених санкцій у межах чинного конституційного законодавства.

Загальні ознаки конституційно-правової відповідальності:

- конституційно-правова відповідальність є видом соціальної відповідальності;

- конституційно-правова відповідальність є наслідком конституційного делікту;
 - конституційно-правова відповідальність є інститутом відповідної галузі права.
- До **особливих** ознак конституційно-правової відповідальності слід відносити:
- конституційно-правова відповідальність має системоутворюючий характер, тобто конституційно-правова відповідальність визначає загальні принципи для інших видів юридичної відповідальності;
 - конституційно-правова відповідальність через особливості предмета конституційно-правового регулювання має чітко виявлений політичний характер, оскільки відповідальність настає за порушення суспільних відносин, пов'язаних зі здійсненням влади в державі;
 - конституційно-правова відповідальність передбачає конституційні санкції як міру юридичної відповідальності;
 - суб'єктами конституційно-правової відповідальності можуть бути виключно орган публічної влади або його посадова особа (об'єднання громадян, державні органи й органи місцевого самоврядування).

13.3 Поняття та види конституційного контролю.

Конституційний контроль – будь-яка форма перевірки на відповідність конституції актів і дій органів публічної влади, а також громадських об'єднань, що здійснюють публічні функції.

Контролю щодо несуперечності конституційним законам, підлягають звичайні закони, прийняті на референдумі, внутрішньодержавні договори, акти виконавчої влади, акти самоврядування. Проводиться також перевірка відповідності національних законів міжнародним договорам. Крім того, здійснюється контроль актів і дій громадських об'єднань, на які держава поклала певні владні функції.

Органи конституційного контролю:

- глава держави;
- парламент;
- уряд;
- суди;

Конституційний контроль, здійснюваний президентом, парламентом, урядом і подібними до них органами, називається іноді **політичним**, тому що зазначені органи здійснюють політичну діяльність.

13.4. Функції та повноваження Конституційного Суду України.

Конституційний Суд України є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України.

Повноваження Конституційного Суду:

- 1) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- 2) офіційне тлумачення Конституції України;
- 3) надання за зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України, або Кабінету Міністрів України висновків про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість;
- 4) надання за зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України висновків про відповідність Конституції України (конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою;
- 5) надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту;

6) надання за зверненням Верховної Ради України висновку про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України;

7) вирішення питань про відповідність Конституції України та законам України нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим за зверненням Президента України;

8) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України (їх окремих положень) за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України.

Пріоритетним напрямом діяльності Конституційного Суду є здійснення конституційного судочинства в Україні, також виділяють функції конституційного контролю, офіційного тлумачення, арбітражну та функцію конституційного правосуддя.

13.5. Склад і порядок формування Конституційного Суду України. Структура та організація діяльності Конституційного Суду України.

Склад Конституційного Суду становить 18 суддів.

Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України призначають по шість суддів Конституційного Суду.

Суд є повноважним здійснювати конституційне провадження, якщо у його складі є щонайменше 12 суддів Конституційного Суду.

Порядок призначення судді Конституційного Суду Президентом України.

За результатами конкурсного відбору Президент України видає указ про призначення на посаду судді Конституційного Суду.

Президент України призначає особу на посаду судді Конституційного Суду не пізніше трьох місяців із дня припинення повноважень або звільнення з посади судді Конституційного Суду, якого призначив Президент України.

Порядок призначення судді Конституційного Суду Верховною Радою України встановлюється Регламентом Верховної Ради України.

Порядок призначення судді Конституційного Суду з'їздом суддів України.

За результатами конкурсного відбору З'їзд відкритим голосуванням більшістю голосів присутніх делегатів З'їзду включає кандидатури на посаду судді Конституційного Суду до бюлетеня для таємного голосування.

Призначеним на посаду судді Конституційного Суду вважається той кандидат, який у результаті таємного голосування одержав більшість голосів від числа обраних делегатів З'їзду.

Якщо за результатами голосування суддя Конституційного Суду не призначений, проводиться повторне голосування щодо двох кандидатів, які набрали більшу кількість голосів порівняно з іншими кандидатами.

З'їзд призначає особу на посаду судді Конституційного Суду не пізніше трьох місяців із дня припинення повноважень або звільнення з посади судді Конституційного Суду, якого призначив З'їзд.

Суддя Конституційного Суду призначається на дев'ять років без права бути призначеним повторно.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України»:

1. У складі Суду діють Велика палата, два сенати та шість колегій.

2. Велика палата, сенати, колегії у межах визначених цим Законом повноважень щодо конституційного провадження діють як Конституційний Суд.

3. Представницькі, організаційні, розпорядчі функції здійснюють Голова Суду, заступник Голови Суду, секретарі колегій.

4. Велика палата, Сенат, Колегія мають статус органів Суду.

13.6. Суб'єкти та форми звернення до Конституційного Суду України. Поняття й характеристика стадій конституційного судочинства.

Формами звернення до Конституційного Суду є конституційне подання, конституційне звернення, конституційна скарга.

Конституційне подання – це подане до Суду письмове клопотання щодо:

- визнання акта (його окремих положень) неконституційним;
- офіційного тлумачення Конституції України.

Відповідно до Конституції України суб'єктами права на конституційне подання є: Президент України, щонайменше сорок п'ять народних депутатів України, Верховний Суд, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Верховна Рада Автономної Республіки Крим.

Конституційне звернення – це подане до Суду письмове клопотання про надання висновку щодо:

- відповідності Конституції України чинного міжнародного договору України або міжнародного договору, що вноситься до Верховної Ради України для надання згоди на його обов'язковість;
- відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою;
- додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту;
- порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України;
- відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України.

Суб'єктами права на конституційне звернення є:

- Президент України;
- Верховна Рада України;
- Кабінет Міністрів України;
- щонайменше сорок п'ять народних депутатів України.

Конституційна скарга – це подане до Суду письмове клопотання щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) закону України (його окремих положень), що застосований в остаточному судовому рішенні у справі суб'єкта права на конституційну скаргу.

Суб'єктом права на конституційну скаргу є особа, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України (його окремі положення) суперечить Конституції України.

До суб'єктів права на конституційну скаргу не належать юридичні особи публічного права.

Стадія конституційного провадження – це відносно замкнутий і обмежений часовими рамками комплекс дій учасників конституційного провадження, спрямованих на вирішення конкретної правової ситуації.

Стадії конституційного судочинства:

- внесення звернень до Конституційного Суду України;
- попередня перевірка звернень і підготовка справи до розгляду;
- розгляд звернень, щодо яких відкрито конституційне провадження;
- прийняття підсумкового рішення;
- прийняття рішень і висновків Конституційного Суду України та їх офіційне оприлюднення.

13.7. Поняття та юридична природа актів Конституційного Суду України. Види, порядок ухвалення та виконання актів Конституційного Суду України.

Види актів.

Суд ухвалює рішення, надає висновки, постановляє ухвали, видає забезпечувальні накази.

Акти з питань, не пов'язаних із конституційним провадженням, Суд ухвалює у формі постанови.

Рішення Суду ухвалює:

1) Велика палата – за результатами розгляду справ за конституційними поданнями щодо конституційності законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та щодо офіційного тлумачення Конституції України, а також за результатами розгляду справ за конституційними скаргами у разі відмови Сенату в розгляді справи за конституційною скаргою на розсуд Великої палати;

2) Сенат – за результатами розгляду справ за конституційними скаргами.